

ਪਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਦਿਮਾ

ਸੱਤਵਾਂ ਸਾਲ

Pardes Times Bi-weekly
7th year in Publication

ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

www.pardesimes.com

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ. ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

VOL- 7 No. 169 May 08, 2013

E-mail : info@pardesimes.com

Ph.: 510-938-7771,

Fax- 510-740-3520

ਸਿਰਫ ਇਕ ਰਸਮ ਮਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ

ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਦਲ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ- ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵਕਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸਦ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀ/ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਦਬਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਕਰੀਬ ਡੇਢ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਇਹੀ ਰੁਝਾਨ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਉਹੀ ਜਿੱਤਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੰਚ/ਸਰਪੰਚ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬਣ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਜੀਬ ਰੰਗ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠਿੱਠ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸਦਾਂ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਹੁਣ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਰਬਾ ਵਰਤਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੇਅਰਮੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਰੀਬ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸਦ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਨਾਮਾਤਰ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਕੋਈ ਫੰਡ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਲਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸਦ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਸਕੱਤਰ ਪੱਧਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰ ਵਾਹੋ-ਤਾਹੀ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸੈਟਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਦਖਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪੰਚ/ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਉਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ-ਝਗੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਮਾਅਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇ ਅਗਲੇਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤਹਿਤ ਆਗਾਮੀ 11 ਤੋਂ 12 ਮਈ ਤੱਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਿਨੋ ਵਿਖੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 13 ਤੋਂ 15 ਮਈ ਤੱਕ ਫਰਿਜ਼ਨੋ-ਮਡੇਰਾ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ। 16 ਮਈ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਕਰਸਫੀਲਡ ਅਤੇ 17 ਤੋਂ 18 ਮਈ ਤੱਕ ਲਾਸ ਵੇਗਾਸ ਵਿਖੇ ਹੋਣਗੇ। 19 ਤੋਂ 28 ਮਈ ਤੱਕ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ 1 ਜੂਨ ਤੋਂ 14 ਜੂਨ ਤੱਕ ਡੈਟਰਾਇਟ, ਮਿਲਵਾਕੀ, ਵਰਜੀਨੀਆ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ। 15 ਜੂਨ ਤੋਂ 25 ਜੂਨ ਤੱਕ ਸਿਆਟਲ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 26 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਪਹੁੰਚਣਗੇ। ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 209-230-2000 ਜਾਂ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਨਾਲ 510-299-0224 ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Allstate
You're in good hands.
Avninder Singh
Insurance Specialist, CA Lic. # 0822501
Auto - Home - Life - Health - Business - Commercial
PH. (510) 441-7490
Toll free (877) 441-7490
30042 MISSION BLVD. SUITE 221 HAYWARD, CA 94544

A-1 INTERIOR DECORATION INC.
BEST PRICES IN THE BAY AREA
◆ KITCHEN CABINETS
◆ GRANITE COUNTERTOPS
◆ SINKS & FAUCETS
◆ HARDWOOD & LAMINATE FLOORS
◆ DOORS AND WINDOWS
◆ REMODLING & NEW CONSTRUCTION
FREE ESTIMATES
CELL 510 565-6667 OFFICE 510 732-1555 FAX 510 732-0555
Visit our showroom NOW!!!
23762 FOLEY ST, SUITE # HAYWARD CA 94544

KASH FABRICS
THE NAME YOU CAN TRUST
26 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ
The Bridal Gallery...
ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਡਿਜ਼ਾਇਨ, ਨਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਇਨਾਂ ਵਿਚ ਲਹਿਰੇ, ਵਰਾਇਟੀ ਸਾਫ਼ੀਆਂ, ਖੁੱਲੇ ਕੱਪੜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਪਸ਼ਮੀਨਾ ਸਿਲਕ, ਬਰੋਕਡ ਸਿਲਕ, ਤਨਸੂਈ ਸਿਲਕ, ਰਾਅ ਸਿਲਕ (Raw Silk) ਦੇ ਕੱਚਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਸੂਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ੀ ਦੇ ਪਟਿਆਲਾ ਬਾਹੀ ਸੂਟ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
LARGEST SELECTION OF DVD/CD
Gurjit Kaur Dhugga
Kashmir Singh Dhugga
510-538-1138
29576 Mission Blvd Hayward, CA 94544
email : kashfabrics@gmail.com
web : www.kashfabrics.com

AUTOBAHN Body & Paint
Specializing in Convenience & Quality
ਰੈਟਿੰਗ ਅਤੇ ਪੇਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮਿਲੇ
Baghel Singh Jaswal
Ph: (650) 966-1840, Fax: (650) 966-1023
Baghel Singh Jaswal
www.autobahnbodypaint.com
778 Yuba Drive, Mountain View, CA 94041

See me today and get the discounts and service you deserve
GURBINDER S MAVI, AGENT
Insurance Lic. # 0F22244
Bus : 650-326-0660, Cell : 408-829-6284
101 University Avenue Palo Alto, CA 94301
Like a Good Neighbor, State Farm is There
statefarm.com
State farm mutual Automobile Insurance Company, State Farm Indemnity Company Bloomington, IL.

Pidipompi.com
Call India and 50 other countries
\$20 - 3000 minutes
ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਟੀ ਡਾਇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਪਿਨ ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੋਨ ਤੋਂ ਕਾਲ ਕਰੋ
Service Provided
* Pin Less Dialing
* Speed Dial or Easy Dial
* Recharge Over The Phone
* Superior Voice Quality
* 24/7 Customer support
* No Connection Fees
* No Hidden Charges
For details
www.pidipompi.com
or call 1-800-710-8839

ਜਸਪਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਅਟਾਰਨੀ ਐਟ ਲਾਅ, ਨਿਊਯਾਰਕ ਤੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ
ਰਫਿਊਜੀ ਸਟੇਅ, ਬੱਚਾ ਗੋਦ ਲੈਣਾ, ਡਿਪੋਰਟੇਸ਼ਨ, ਵਿਆਹ, ਐਚ ਵਨ, ਐਲ ਵਨ, ਲੇਬਰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਫਤ ਸਲਾਹ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦਫਤਰ 44790 S.Grimmer blvd. # 204 Fremont, CA 94538 510-657-6444
ਨਿਊਯਾਰਕ ਦਫਤਰ 37-18-73rd ST, Ste401 Jackson Height, NY 11372 718-533-8444
ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਦਫਤਰ 2945 W.Capitol Ave. West Sacramento CA 95691 916-372-4448

ਬੰਨਡਿਡ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਕਨਸਲਟੈਂਟ
FILING SERVICES OFFERED FOR FOLLOWING PETITIONS
* ਫੈਮਲੀ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ
* ਅਸਾਇਲਮ ਪਟੀਸ਼ਨਜ਼
* ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ
* ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ
ਟਰੱਕ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਫੋਟ
Atul Kapoor MBA JD
* OCI Card (ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹੁਣ ਸੌਖੀ)
Global Allianz
Bonded Immigration Consultants
ATUL KAPOOR GLOBAL ALLIANZ IMMIGRATION CONSULTANTS
US OFFICE: # 1111 W ROBINHOOD DR, SUITE-G STOCKTON, CA -95207 PHONE-209-808-2136 Fax- 209-476-7188
ARVINDER SINGH GLOBAL ALLIANZ
INDIA OFFICE: SCO 1-4, FIRST FLOOR, SURVA COMPLEX, LEELA BHAWAN, PATIALA, PUNJAB. Phone +91-9814320010

1984 ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ- ਖੀੜਤਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਤੋਂ ਫਿਰ ਉਠਿਆ ਵਿਸ਼ਵਾਸ?

ਜਦੋਂ ਜਸਟਿਸ ਨਾਨਾਵਤੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਵੰਬਰ-84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀਆਂ, ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ, ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ, ਸੀ ਬੀ ਆਈ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਲੰਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੰਬਰ-84 ਦੇ ਖੀੜਤਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਦੀ ਉਹ ਕਿਰਣ ਮੁੜ ਚਮਕ ਉਠੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋਸ਼-ਮੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਕਾਰਣ ਖੁੰਬਦੀ ਚਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹੀ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੁੜ ਖੁੰਬਦੀ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਕਤਕਤਭੂਮਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ, ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਉਸ ਪੁਰ ਲਾਏ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਖੀੜਤਾਂ ਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਫ-ਪਸੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੁੰਘਾ ਧੱਕਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਮਿਲ ਪਾਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਖੀੜਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਘਰ-ਘਾਟ ਹੀ ਲੁਟਵਾਏ ਤੇ ਤਬਾਹ ਕਰਵਾਏ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾੜੇ ਅਤੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ, ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲ ਪਾਣਾ, ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁਧ ਖੀੜਤ ਸਿੱਖ ਹਾਈਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪ੍ਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤਕ ਵੀ ਜਾਣਗੇ, ਉਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਉਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ ਸ਼ਾਇਦ ਉਥੋਂ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਸੁਪ੍ਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਉਚ-ਪੱਧਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਏ ਕਿ ਆਖਿਰ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਣ ਜਾਂ ਤੱਥ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਨਵੰਬਰ-84 ਦੇ ਸਿੱਖ-ਕਤਲੇਆਮ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣੇ-ਚੁਣੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਦੇ ਉਕਸਾਣ ਅਤੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ

ਲੁਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾੜੀਆਂ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਮਗਰਮੱਛ ਆਪ ਲਗਾਤਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਲੋਂ ਦੋਸ਼-ਮੁਕਤ ਕਰਾਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਲਈ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਦੇ ਕੌਮੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਜ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ, ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜ. ਓਂਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਪਰ, ਸੰਗਠਨ ਸਕੱਤਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਆਦਿ ਮੁੱਖੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੰਦਭਾਗਾ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਾਂਗਰਸ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਹੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਮੁੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ, ਜ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ, ਸ. ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੁਰਾਣਾ, ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਆਦਿ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ 'ਸਭ ਔਛਾ' ਨਹੀਂ : ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਦੇ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਦੀ ਲਗਮ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੱਤਾ ਸੌਂਪੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਪੁਰ ਪੁਰ ਉਤਰਨਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ) ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਇਦਿਆਂ ਪੁਰ ਭਰੋਸਾ ਕਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਏਗੇ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ) ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ

ਸੌਂਪੀ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਨਾਤੀ' ਹੋਣ ਕਾਰਣ, 'ਸਭ ਔਛਾ' ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਖਾਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਫਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਚਲੇ ਆਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 'ਕੱਚਕੜੇ' ਹੋਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਦੂਸਰਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਗੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਚਾਪਲੂਸਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਚੜ੍ਹ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਚਾਰੀਆਂ ਪੁਰ ਬ ਦ ਲੀ ਆਂ, ਮਾਅਤਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਈ

ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਪੁਰ ਵੀ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਜੋ ਲੋਕੀ ਨਿਜ ਸੁਆਰਥ ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦਾ ਦੰਮ ਭਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੋੜ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਸਾਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਫਾਦਾਰ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੇ ਸਮਾਂ ਪਾ, ਸੱਤਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੀ, ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੀ ਸਬੰਧ ਸੁਖਵੇਂ ਬਣ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਜਿੱਤਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਪਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਫਲਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਲ ਦੇ ਹੀ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਗਏ ਕਿ 'ਉਹ' (ਅਹੁਦੇਦਾਰ) ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵੰਡਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਚਲ ਰਹੀ ਇਸ ਸੁਗ੍ਰਹਾਹਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਕਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ

ਸ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਲਏ ਬਿਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹੀ ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਰੋਣਾ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਮਤਦਾਤਾਵਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੋਂਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਛਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਪਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਫੈਲਾਏ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪੈਰਾਂ ਪੁਰ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ 'ਲਿਫਾਫੇ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਲਗਮ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰਖਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੰਕਾ ਦਾ ਸੋਕ ਆਪਣੇ ਤਕ ਪੁਜਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਲੰਮਾਂ ਸਮਾਂ ਸਬੰਧਤ ਰਹੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਮੁਖੀਆਂ, ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਥਾਹੂ, ਜ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ, ਸ. ਹਰਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਪੁਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਚੰਡੋਕ, ਸ. ਕੁਲਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਜੇ ਅਲਰਜੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ, ਇੱਕ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ (ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ) ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਉਸਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣ। ...ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ : ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ, ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਆਫ ਕਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਜਪਾ ਵਲੋਂ ਇੱਕ 'ਜਲਸਾ' ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਿਥੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਾਜਨੈਤਿਕ 'ਜਲਸਾ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਥੇ ਹੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਰਚਾ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਜਲਸਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜਸੀ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ ਪੁਰ ਛਾਪਾ ਨਹੀਂ? ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਸਿਖ ਇਹ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਬਜ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਅੱਡਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣ ਲਈ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਨਸਾਫ ਹਾਲੇ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ

ਨਵੰਬਰ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਤਕਤਭੂਮਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਖੀੜਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰੌਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਲਗਭਗ 29 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਠੋਸ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਪਰ ਪੰਜ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਚਿੰਨ੍ਹ ਲੱਗਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਉਘੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਉਚ-ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਸਿੱਖ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਦਭਾਗਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਫ਼ਾਉਂਟੇਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਪੰਜ ਕਤਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਬਣੇ ਨਾਨਾਵਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਕਤੂਬਰ 2005 ਵਿੱਚ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਸਮੇਤ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਫਰਵਰੀ 2010 ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਪਰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੁਸਤ ਚਾਲ ਕਾਰਨ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 16 ਅਪਰੈਲ 2013 ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਐਲਾਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 302 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਗਰਦਾਨ ਕੇ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ 6 ਮਈ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਤਕਤਭੂਮਾ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਬਰੀ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅਜੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਸ ਖ਼ਿਲਾਫ ਦਿੱਲੀ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਕੇਸ ਅਜੇ ਲੰਬਿਤ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਸੁਲਤਾਨ-ਪੁਰੀ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੰਗਲੋਰੀ ਪੁਲੀਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਰ-ਮੋਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਨ, ਬਾਹੁਬਲ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਖੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਬਲਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਏ ਵਿਆਪਕ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤਕ ਵੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ

3000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦੰਗਾਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ 650 ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਅਤੇ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਜਿਹੇ ਰਸੂਖਵਾਨ ਨਾਮਜ਼ਦ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ 29 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਲੁਕਣਮੀਟੀ ਖੇਡ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸਬੰਧੀ ਖੀੜਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖ ਨੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਰਸਤਾ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਇਸ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕੀਤੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੋਹਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਭੁੱਲਰ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇਆਣਾ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਫੁਰਤੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਗੁਜਰਾਤ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਦਾਲਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਟੀਰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਭਾਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਵੀ ਹੋਣ ਪਰ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੇਭਰੋਸਗੀ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਤਕਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮੀ ਦੇਰ ਤਕ ਲਟਕਾਈ ਰੱਖਣਾ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਜਿਥੇ ਖੀੜਤਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਰਸੂਖਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਜ਼ਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਵੱਕਾਰ ਨੂੰ ਢਾਅ ਲੱਗਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ- ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ ਤੇ ਵਿਕ ਰਹੀ ਮੌਤ

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਰ ਵਰਗ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਆਦਿ ਹੈ। ਨਿੱਤ ਫੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਖੇਪਾਂ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਜ 'ਚ ਨਸ਼ਾ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਘਰ ਘਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ 'ਚ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਸਮਾਜ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ

ਸੰਦੀਪ ਜੈਤੋਈ

ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੰਬਾਕੂ, ਸਿਗਰੇਟ, ਗੁਟਾਖਾ, ਸ਼ਰਾਬ, ਭੁੱਕੀ, ਸਮੈਕ, ਅਡੀਮ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਡੀਕਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਲੜ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ 'ਤੇ ਦਰਦ ਨਿਵਾਰਕ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਸ਼ੇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ 'ਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੰਘ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਸੀਆਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੋ ਨੰਬਰ 'ਚ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਨਿੱਤ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਖੇਪਾਂ ਫੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਸਰਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਆਈ ਹੈਰੋਇਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ 'ਤੇ ਫਾਪਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਖੇਪਾਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੈਡੀਕਲ ਨਸ਼ਾ ਬੋਤੂ ਸਸਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੈਡੀਕਲ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਆਦਿ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ 'ਤੇ 5-10 ਰੁਪਏ 'ਚ ਵਿਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਰਦ ਨਿਵਾਰਕ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਨਸ਼ੇਤੀਆਂ ਨੂੰ 50-50 ਰੁਪਏ 'ਚ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖੰਘ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ 20-25 ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਸੀਸੀਆਂ ਵੀ 100-100 ਰੁਪਏ 'ਚ ਨਸ਼ੇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਾਰਮੈਸੀ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ 2000 ਤੋਂ 5000 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ 'ਚ ਡਿਗਰੀਆਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਜੋਬ ਖਰਚ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਡਿਗਰੀਆਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਆਪਣੀ ਰਿਸ਼ੇਤਦਾਰੀ ਆਦਿ 'ਚ। ਅਜਿਹੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਮਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਬੀਮਾਰੀ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਦਵਾਈ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੋ ਨੰਬਰ 'ਚ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ- ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਧ ਗਏ ਲੜਾਈ- ਝਗੜੇ

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ- ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਭਰਨ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਝੜਪ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਲਕਾ ਗੁਰੂਹਰਸਾਹਾਏ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕ ਰਾਣਾ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦਾ ਪੀਏ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਐਸ ਐਸ ਪੀ ਨੇ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਐਸ ਐਸ ਟੀ) ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਘਟਨਾ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਹਲਕਾ ਗੁਰੂਹਰਸਾਹਾਏ ਵਿਚ ਮਮਦੋਟ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਮਮਦੋਟ ਵਿਖੇ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫ਼ਸਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਤਕਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਣਾ ਸੋਢੀ ਦੇ ਪੀਏ ਸ੍ਰੀ ਸੰਧੂ ਦੇ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਗੀ ਹਸਪਤਾਲ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸੰਧੂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਧਰ ਰਾਣਾ ਸੋਢੀ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀਏ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਮਦੋਟ-ਲੱਖੋ ਕੇ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਪਿੰਡ ਚਪਾਤੀ ਕੋਲ ਵਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਤੇ ਮੌਟੂ ਵੇਹਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਜਾਨ-ਲੋਵਾ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ

ਦਲ ਦੇ ਉਕਤ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ-ਧਮਕਾਉਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਕਰਨਗੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਰਾਣਾ ਸੋਢੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸਮੱਰਥਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਡੀਆਈਜੀ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ 307 ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਧਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਲਕਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੱਕੀ ਵੀ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਲਕਾ ਗੁਰੂਹਰਸਾਹਾਏ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਵਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਵਰਕਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਝੂਠੀਆਂ ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਫੈਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਮਦੋਟ ਵਿਚ ਵਰਕਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਮਾਮੂਲੀ ਝੜਪ ਹੋਈ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਰਓ ਅਤੇ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਐਸਐਸਪੀ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਸੁਰਿੰਦਰ ਧਨੋਆ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਲਮ 'ਰਾਵੀਓ ਪਾਰ ਮੇਰੇ ਰਾਂਝਣ ਦਾ ਡੇਰਾ' ਅਗਲੇਰੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਕਾਲਮਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪੰਜਾਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸਾਹਿਤ, ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਛਾਪੇ ਜਾਣਗੇ।

- ਸੰਪਾਦਕ

ਰੇਲਵੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਕਾਂਡ ਮਹੇਸ਼ ਦੇ ਘਰੋਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਬਰਾਮਦ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ- ਰੇਲ ਰਿਸ਼ਵਤ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਦੇ ਭਾਣਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇ ਦਲਾਲ ਅਜੈ ਗਰਗ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਦਾ 9 ਮਈ ਤੱਕ ਸੀਬੀ-ਆਈ ਨੂੰ ਰਿਮਾਂਡ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਧਰ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਰੇਲਵੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੁਅੱਤਲ ਮੈਂਬਰ ਮਹੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਏ।

ਅੱਜ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਮਗਰੋਂ ਸੀਬੀਆਈ ਜੱਜ ਸਵਰਨ ਕਾਂਤਾ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਗਰਗ ਨੂੰ ਸੀਬੀਆਈ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ 9 ਮਈ ਤੱਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਗਰਗ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਸੀਬੀਆਈ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣ ਕੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ। ਪੰਚਕੂਲਾ ਵਾਸੀ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਦੇ ਭਾਣਜੇ ਵਿਜੈ ਸਿੰਗਲਾ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅੱਜ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁੱਕਣ ਮਗਰੋਂ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਗਰਗ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਤੀ-ਮੋਟੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ 9 ਮਈ ਤੱਕ ਸੀਬੀਆਈ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਿੰਗਲਾ, ਨਰਾਇਣ ਰਾਓ ਮੰਜੂਨਾਥ ਤੇ ਸੰਦੀਪ ਗੋਇਲ ਨੂੰ ਵੀ 9 ਮਈ ਤੱਕ ਸੀਬੀਆਈ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀਬੀਆਈ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਵੇਕ ਕੁਮਾਰ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਸਮੀਰ ਸੰਧੀਰ ਤੇ ਹਾਹੂਲ ਯਾਦਵ ਨੂੰ 14 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜਾਵੇਗੀ ਸੀਬੀਆਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ- 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲ-ਏ-ਆਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸੀਬੀਆਈ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ 'ਠੋਸ ਆਧਾਰ' ਹੈ। ਸੀਬੀਆਈ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਕਤਲ-ਏ-ਆਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਏਜੰਸੀ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਏਗੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਜੇ.ਆਰ. ਆਰੀਅਨ ਨੇ 30 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ 29 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਦਕਿ ਪੰਜ ਹੋਰਨਾਂ ਬਲਵਾਨ ਖੋਖਰ, ਮਹਿੰਦਰ ਯਾਦਵ, ਕਿਸ਼ਨ ਖੋਖਰ, ਗਿਰਧਾਰੀ ਲਾਲ ਤੇ ਕੈਪਟਨ ਭਾਗਮਲ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ

ਸੀ। ਸੀਬੀਆਈ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੌਰਾਨ

ਕਈ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ 'ਠੋਸ ਆਧਾਰ' ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਟੀਸ਼ਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਸਿਟ) ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨਾ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਅੰਦੋਲਨ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਵਫ਼ਦ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਧੇ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਤੇਜਿੰਦਰ ਖੰਨਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

All STAR TRAVEL

INTERNATIONAL & DOMESTIC

CST.REG # 2067846.40

Lowest Fares,
All Airlines,
All Destinations,
Friendly Service

Contact:

Amrik S. Dhami

1620 Springs Road, Vallejo, CA 94591

Tel: (707) 552-7955, Cell: (707) 280-6936

Fax: (707) 552-3896, Toll Free: (866) 373-9646

Email: amrikdhami@aol.com

PUNJAB IMMIGRATION & TAX SERVICE

Bluetie FINANCIAL

INCOME TAX
PERSONAL TAX
RETURNS
BUSINESS TAX
RETURNS
CORPORATION
TAX RETURNS

IMMIGRATION
FAMILY
PETITIONS
WORK PERMIT
GREEN CARD
CITIZENSHIP

Varinder S Sekhon (B. com. LL.B.)
Immigration and Income Tax
email: SINGH2637@YAHOO.COM

ACCOUNTING & PAYROLL SERVICES
DAY-TO-DAY BUSINESS ACCOUNTING, QUARTERLY AND ANNUAL
FINANCIAL REPORTS, EMPLOYEE PAYROLL, QUARTERLY TAX FILING
WITH IRS AND EDD

ADDITIONAL SERVICES
DIVORCE PETITIONS, NAME CHANGE DECREE,
FORM NEW CORPORATIONS, POWER OF ATTORNEY

ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ, ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ,
ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਗ੍ਰੀਨ ਕਾਰਡ,
ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ, ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ
ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

PHONE: 916-391-7221 FAX: 916-258-0470 (Internationally)
CELL: 916-690-0487 INDIA 011-91-98724-82590

1399-B FLORIN ROAD (BEHIND AMPM GAS STATION)
SACRAMENTO CA 95822

ਅਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਂਗਲ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਫੜਾਉ

ਪੂਜਾ ਕੌਰ ਗਿਲ

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਜਮਪਲ ਹਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮੈਂ ਜੇਮਜ਼ ਲੋਗਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਾਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਲੋਗਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਸ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਰਲ ਮਿਲਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਸਿਖਾਏ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਸ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਉਹ ਬੰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚਾਰ ਸੌ ਬਿਤਾਲੀ ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ ਜੀ, ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹਰ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਪੜਵੰਡੇ ਸਜਣਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਲਾਸ ਜੇਮਜ਼ ਲੋਗਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਲੈਵਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਘਟ ਦਾਖਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਗਨ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਜਾਂ ਯੂਨੀਅਨ ਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ

ਕਾਰਣ ਹੈ ਅਸੀਂ ਅਪਣੇ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਅਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਂਗਲ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅਮਰੀਕਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਕਲ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਣ

ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਣਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੋਗਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਪੈਨਿਸ਼, ਟੈਗਾਲੋਗ, ਫਰੈਂਚ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦੇ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਸਿਖਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਜੇਮਜ਼ ਲੋਗਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਸ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਭ ਲਈ ਇਹ ਬੜੇ ਸ਼ਰਮ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੇਰੀ ਜੇਮਜ਼ ਲੋਗਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉ, ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਦੀ ਉਂਗਲ ਨਾ ਫੜੋ ਨਾ ਫੜਾਉ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੁੜੋ।

ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨ ਉਪਰ ਹੋਵੇਗੀ ਸੁਣਵਾਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ- ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਜ਼ਾ-ਏ-ਮੌਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋ. ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਬੀਤੀ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਦਾਇਰ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣ ਤੱਕ ਸਜ਼ਾ ਉਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਉਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਦੇਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਬੀਬੀ ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਰਾਮ ਜੇਠਮਲਾਨੀ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਛੇਤੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਜਸਟਿਸ ਅਲਤਮਸ ਕਬੀਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਇਸ ਬੈਂਚ ਵਿੱਚ ਜਸਟਿਸ ਵਿਕਰਮਜੀਤ ਸੇਨ ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਕੁਰੀਅਨ ਯੋਸਫ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਜੇਠਮਲਾਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੀਬੀ ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਡਰ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਪਾਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਨਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਉਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਆਖਰ ਤੁਕ ਕੀ ਹੈ।

'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਖਾਲਸਾ' ਦੀ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ਸੰਭਾਲ

ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਖਾਲਸਾ' ਦੀ ਨਿਗਰਾਨ ਚੌਕੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੋਪੜ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਂਝ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਣਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਰੋਪੜ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਰੋਪੜ ਕਿਨਾਰੇ ਹੀ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ 26 ਅਕਤੂਬਰ 1831 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਲਾਰਡ ਵਿਲੀਅਮ ਬੈਂਟਿਕ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਧੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਪੁਰਾਤਨ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਖਾਲਸਾ ਨਾਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨ ਚੌਕੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਚੌਕੀ 'ਚ ਅੱਠ ਧਾਤੂ ਦੇ ਸਤੰਭ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਤੰਭ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਰੋਪੜ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਲਗਪਗ ਵਿਸਾਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਰਾਸਤੀ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਲਈ 19 ਅਕਤੂਬਰ 2001 ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਤੇ

ਪੰਜਾਬ ਹੈਰੀਟੇਜ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੀਡਸਾ ਨੇ ਹੈਰੀਟੇਜ ਹਿਲ ਪਾਰਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਪਰ 13 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੈਰੀਟੇਜ ਹਿਲ ਪਾਰਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਖਾਲਸਾ' ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖ ਸਕਣ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਾਰਡ ਵਿਲੀਅਮ ਬੈਂਟਿਕ ਨਾਲ ਰੋਪੜ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੰਧੀ ਵਾਲੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਾਹੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਸਾਹੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਪੈਨੋਰਮਾ ਵਿੱਚ 12 ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਤੇ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਰੋਪੜ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿੱਚ ਸਾਹੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗ ਤੇ ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਰਸਤੇ ਬਾਰੇ ਸਾਂਝਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਣਾ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਪਰ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਰੋਪੜ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ 3 ਮਈ 2012 ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤੀ ਪਹਾੜੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨ ਚੌਕੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ, ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਐਤਕੀ ਵੀ ਵਿਰਾਸਤੀ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ

ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸੈਣੀ ਸਭਾ ਦੇ ਨੇਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਰੀ ਨੇ ਵਿਰਾਸਤੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਖਾਲਸਾ' ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਰੀ ਦੀ ਇਕ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

- ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ

LIQUOR STORE FOR SALE
 Inside sale 50k Gas
 15-20 gallon. Lotto
 and More \$ 850,000,
 10 Parking in the
 Front! Call RANA-
 559-389-6090

NAME CHANGE
 "We Gurpreet Singh Parmar and Sonia Parmar residents of 94-Model Colony Hoshiarpur, Pb, India (currently residing at 4250 Perennial Pl, Tracy CA, USA) changed our daughter's name from Gurleen Parmar (formerly holder of Indian passport number E0907261) to Gurleen Kaur Parmar.
 All Concerned Please Note".

R.PAL SINGH TAX PROFESSIONAL
ENROLLED AGENT
BOOKKEEPING ACCOUNT PAYROLLS

- * TAX: All types of Tax Returns: Individual, Business, Sales Tax
- * Incorporations
- * Insurance-Life only
- * Notary Public

"Authorized e-file provider"
 "Enrolled To Practice Before the IRS"

R. PAL SINGH
 Enrolled agent # 00097224-EA, CRTP # A 44237
 Realtor # 01481514, Life Insurance Agent # 0G76896
 39159 Paseo Padre Pkwy # 103, Fremont CA 94538

510-750-3464
 singhrpal@sbeGLOBAL.net.
 singhtax.com

EA

G.N EVENT RENTAL, INC

ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ, ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ, ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਰੋਹ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਇਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੌਕਾ ਦਿਓ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਟੈਂਟ, ਸ਼ਮਿਆਨਾ ਜਾਂ ਧਾਰਟੀ ਵਾਸਤੇ ਪੰਡਾਲ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਵਾਰ ਮੌਕਾ ਦਿਓ।

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

1991 HARTOG DR, SANJOSE, CA 95131
408-859-4080

ਸੁਰ-ਸੰਗੀਤ ਸੰਸਾਰ

ਬੇਗਮਾਂ 'ਚੋਂ ਬੇਗਮ- ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਫਰੀਮਾਂਟ (ਪੁਰਾਣੇ ਵਾਲਾ-ਮੋਗਾ) 408-857-4455

ਸਾਡੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਸਨ। ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਦੂਜਾ ਰੇਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਾਹੌਰ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਦਲ ਬਦਲ ਕੇ ਗੀਤ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਦੋਹੀ ਸੀਜਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਸਪੀਕਰ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਖਾੜਾ ਕੋਈ ਸਰਦਾ-ਪੁੱਜਦਾ ਹੀ ਲਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਗਾਇਕ-ਗਾਇਕਾਵਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੀ। ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਗਾਇਕ-ਲੇਖਕ ਇੱਧਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਧਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਹ ਵੰਡ ਜਨੂੰਨੀ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਵੰਡ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਗੂੰਜਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਰਕ ਇੰਨਾ ਪਿਆ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੰਤਾਪ ਹੱਡਾਂ ਤੇ ਹੰਢਾਇਆ ਜਾਂ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਕੀਰਨੇ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਵੈਣ ਪਾਏ- ਅੱਜ ਆਖਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ, ਕਿਤੋਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲ ਅੱਜ ਫੇਰ ਕਿਤਾਬ ਏ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਕੋਈ ਅਗਲਾ ਵਰਕਾ ਫੋਲ ਇਕ ਰੋਈ ਸੀ ਧੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤੂੰ ਲਿਖ ਲਿਖ ਮਾਰੇ ਵੈਣ ਅੱਜ ਲੱਖਾਂ ਧੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਹਿਣ..

ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗਾਇਕਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ ਦਾ ਜਨਮ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919 ਦਾ, ਪਿਤਾ ਮੀਆਂ ਹੁਸੈਨ ਬਖਸ਼ ਦੇ ਘਰ। ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਦਾ ਚਾਚਾ ਰਾਜਲਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਅਤੇ ਕਵਾਲੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ। ਜੈਨੋਫੋਨ ਸੰਗੀਤ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਗੁਲਾਮ ਹੈਦਰ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਦੀ ਗਾਉਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈਦਰ ਦੇ ਕੰਨੀ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਦੇ ਚਾਚੇ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਆਡੀਸ਼ਨ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਉਥੇ ਹੈਦਰ ਨੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ "ਕੁੜੀਏ ਹੁਣ ਮਾਈਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਾ"। ਉਹ ਸ਼ਰਮਾ ਗਈ ਤੇ ਬੋੜਾ ਘਬਰਾਈ ਪਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੰਭਲ ਗਈ ਤੇ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੀਤ 'ਮਾਹੀਏ ਦੇ ਟੱਪੇ' ਸਨ- ਹੱਥ ਜੋੜਾਏ ਪੱਖੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਤੱਕ ਮਾਹੀਆ ਵੇ ਕੀ ਘਸਦਾ ਏ ਅੱਖੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਗੀਤ ਜਦ ਰਿਕਾਰਡ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਦੀ ਜੁਬਾਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਗੀਤ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਕਰਕੇ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਇਕ-ਰਾਨਾਮਾ ਲਿਖ ਲਿਆ। ਜਦ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੀਤ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨਕਦੀ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਮਿਲਿਆ। ਹੁਣ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਦੋਹਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗਾਇਕਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਬੰਬਈ ਵੱਲੋਂ ਜੈਨਾਫੋਨ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਿ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਲੈ ਕੇ ਆਓ ਤਾਂ ਕਿ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ। ਜੈਨਾਫੋਨ ਦਾ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਮਹਿਬੂਬ ਖਾਂ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਲੈ ਆਇਆ। ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ 'ਯਮਲਾ ਜੱਟ' ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਗੀਤ ਗਾਇਆ- ਕਣਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫੁਲਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੀਤ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਨੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਦੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਐਂਟਰੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫਿਲਮ ਦੇ ਅੱਠ ਦੇ ਅੱਠ ਗੀਤ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਨੇ ਗਾਏ। ਹੁਣ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਸਿਰਮੌਰ

ਗਾਇਕਾ ਬਣ ਗਈ। ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ' ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਗੀਤ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਏ: ਮੈਨੂੰ ਤੋਰੀ ਨਾ ਤੂੰ ਭਾਬੀ ਮੁਕਲਾਵੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਰੋਗ ਅਵੱਲਤੇ.. ਫਿਰ ਫਿਲਮ 'ਚੌਧਰੀ' ਖਾਨਦਾਨ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਲਈ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਕਬੂਲ ਹੋਏ। ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ ਦੀ ਝੰਡੀ ਝੁੱਲਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲੱਗੇ। 'ਤਕਦੀਰ' ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਨਰਗਿਸ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬਤੌਰ ਹੀਰੋਇਨ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਾਲ ਆਈ ਸੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਦੋ ਗੀਤ ਬੇਗਮ ਦੇ ਆਮੀਰ ਅਲੀ ਖਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸਨ। ਏ. ਡੀ. ਬਰਮਨ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ 'ਸ਼ਬਨਮ' ਫਿਲਮ ਦੇ ਸੋਲਾਂ ਦੇ ਸੋਲਾਂ ਗੀਤ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ ਨੇ ਗਾਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿੰਦੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਨੇ ਲਾਈਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਫਿਲਮਾਂ ਇਹ ਹਨ- 'ਮੁਗਲ-ਏ-ਆਜਮ, ਪਤੰਗਾ, ਬਹਾਰ, ਮਦਰ ਇੰਡੀਆ, ਛੋਟਾ ਨਵਾਬ, ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਲਿਬ, ਹਿਮਾਯੂੰ, ਦੀਦਾਰ, ਕਿਸਮਤ, ਨਯਾ ਅੰਦਾਜ਼, ਸੀ ਆਈ ਡੀ ਤੇ ਬਲੱਫ ਮਾਸਟਰ।' ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦਿਲ ਸੁੱਖ ਪੰਚੋਲੀ ਨੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ ਦਾ ਫਿਲਮੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਵਾਸਤੇ ਸਕਰੀਨ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਚੁਣੀ ਵੀ ਗਈ ਪਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਇਹ ਤਮੰਨਾ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਹੀਰੋਇਨ ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਨਾਵਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਮਾ ਲੈਂਦੀ ਪਰ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਜੋ ਦੇਣ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿ ਜਾਣੀ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸੰਨ 1934 ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਐਡਵੋਕੇਟ ਗਣਪਤ ਲਾਲ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਬੇਟੀ ਉਸ਼ਾ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸਾਲ 1955 ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਗਾਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਗੁੰਮਨਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮਿਲਣ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੀ। ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ 'ਜੀ ਉਹ ਤਾਂ ਏਥੇ ਨਹੀਂ

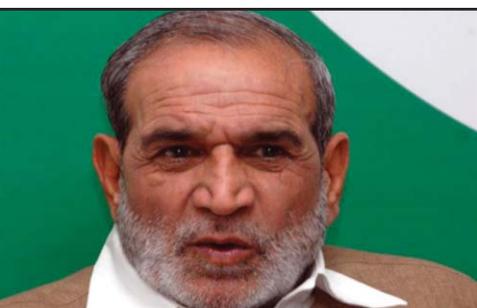
ਰਹਿੰਦੇ.. ਕਿਸੇ ਨੇ ਗਲਤ ਥਾਵੇਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਏ ਆਪ ਨੂੰ। ਹਰ ਕੋਈ ਪੱਛਦਾ 'ਤੁਸਾਂ ਬੰਬਈ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ' ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦੀ 'ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਹੈ ਵੀ ਕੀ।' ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ 'ਮਦਰ ਇੰਡੀਆ' ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮਹਿਬੂਬ ਖਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਗਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬ ਵਾਪਸੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਹਸਨਪੁਰੀ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਦਾਜ਼' ਲਈ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਪੰਨ ਪੰਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਖੀਰਲਾ ਗੀਤ ਸੀ- ਭਰ ਭਰ ਵੰਡ ਮੁੱਠੀਆਂ ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਨੇ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਗੁੜ ਹੁੰਦਾ ਵੰਡ ਛੱਡਦੀ ਗੋਰਾ ਰੰਗ ਵੰਡਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਜਨਮੀ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪਲੀ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗਮ 23 ਅਪ੍ਰੈਲ 2013 ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਗਈ। ਬੰਬਈ ਸਮੇਤ ਦੋਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਗਮ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ। ਖੁਦਾ ਹਾਫਿਜ਼ ਬੇਗਮ। ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁਖੜੇ ਹਨ- ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਲੱਗ ਗਿਆ ਬੂਰ ਨੀ.. ਰੁੱਤ ਹੈ ਮਿਲਾਪਾਂ ਵਾਲੀ ਚੰਨ ਮੇਰਾ ਦੂਰ ਨੀ ਦੱਸ ਰੋਇਆ ਕਰੇਂਗਾ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਵੇ ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ। ਕੱਚੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਰੀ ਪੱਤਣਾਂ ਤੇ ਰੋਣ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇਰੀ ਕਣਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਮੁੰਡਿਆ ਵੇ ਮੈਂ ਨਾ ਬਹਿੰਦੀ। ਹਾਏ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਬਾਲਮ, ਹੈ ਬੜਾ ਜਾਲਮ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਏ ਕਿੱਥੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਚੰਨ ਮੇਰਾ। ਬੱਤੀ ਬਾਲ ਕੇ ਬਨੇਰੇ ਉੱਤੇ ਰੱਖਨੀ ਆਂ ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਵੇ ਚੰਨ ਮੇਰਾ ਭਾਵੇਂ ਬੋਲ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਬੋਲ ਵੇ ਚੰਨਾ ਵੱਸ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ। ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਰੋਂਦੇ ਨੇ। (ਸਮਾਪਤ)

ਦੇਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਬਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਅਗਸਤ 1990 ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਬਦਲੀ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਬਰਨਾਲਾ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਂ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਬਠਿੰਡੇ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੀ ਨੌਕਰੀ ਪੁਰਾਣੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਾਨਸਾ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਕੋਈ 15-16 ਦਿਨ ਸ੍ਰ. ਨਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ ਕੋਲ ਰਿਹਾ, ਉਹਨਾ ਦਾ ਸਾਦਾ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਜੀਵਨ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁੱਚੀ ਜਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਦੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਵਿਰੁੱਧ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆ ਗਈ, ਮੇਰੇ ਸਹਾਇਕਾਂ ਨੇ ਰੋਡ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਹਵਾਲਦਾਰ ਨੂੰ ਮੁੰਦਈ ਤੇ ਸ਼ੈਡੋ ਗਵਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ, ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਐਵੇਂ ਨਾ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸ਼ੈਡੋ ਗਵਾਹ ਵੱਲੋਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਅਸੀਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਹਨਾ ਦੇ ਕੁਆਟਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ, ਮੇਰੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਨੇ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ। ਜਾਬਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੱਥ ਧੁਆਏ ਤਾਂ ਰੰਗ ਆ ਗਿਆ, ਪੈਂਟ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਰੰਗ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਵਢੀ ਦੇ ਨੰਬਰੀ ਨੋਟ 800/- ਰੁਪਏ ਬਰਾਮਦ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਸੀ। ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮੁੱਲਜਮ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਜਾਂ ਵਾਰਸ ਔਰਤਾਂ ਅਕਸਰ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਖਿੱਚੋ ਧੂਹ ਤੇ ਸਖਤੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਘਰਵਾਲੀ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਤੇ ਵਧੀਆ ਔਰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇ ਵਰਤਾਓ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕੁਆਟਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ। ਉਸਦੇ ਵਰਤਾਓ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਪਿੰਡ ਰੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੁੰਦਈ ਕੁਝ

ਨਿਰਾਸ਼ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ। ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਕ ਜੇਲ ਵਿਚ ਰਹੇ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੁੰਦਈ ਤੇ ਸ਼ੈਡੋ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਮੁਕਦਮਾ ਠੀਕ ਸੀ ਅਸੀਂ ਮੁੰਦਈ ਤੇ ਸ਼ੈਡੋ ਦੀ ਦੁਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹ ਮੁੱਕਰ ਨਾ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸਨੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ। ਮੁਕਦਮੇ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਤੇ ਬਰਾਮਦੀ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਗੁਜ਼ਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਕ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜੇਲ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਦੋਸਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਠੀਕ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਦੋਸ਼ੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਭੈੜੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਭੈੜੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਤੋਂ ਸ਼ਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ, ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਰੱਵਈਆ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਰੋਡ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਬੀਬੀ ਡਾਕਟਰ ਮੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਆ ਗਈ, ਉਹਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਵਿੱਚ ਫਤਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੇਖ ਕੇ ਰੋਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ

ਮੇਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਇਕਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਧਾਰਨ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਕੋਈ ਔਲੀਆ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਮੁੱਢ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਸਮੇਂ ਇਕ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ. ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਾ ਬਜ਼੍ਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਰੋਡ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਰੰਜਸਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਵਰਤ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਠੀਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਉਹਨਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਡ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਵਰਤ ਜਾਣਗੇ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਮੁਕਦਮੇ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੇ ਗਵਾਹ ਉਹਨਾ ਦੇ ਹੀ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਰੀ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਉਹਨਾ ਨੇ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਖੇ ਬਣੇ ਓਵਰਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਇਕ ਨਵੇਂ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੋ। ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜੁਨੀਅਰ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮੁਤਾਹਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਆ ਜਾਓ, ਉਹਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਇਕ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਭੈੜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਉਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾ

ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭੈੜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਲਿੱਖ ਦਿੱਤਾ "ਹੀ ਇਜ਼ ਮੋਰ ਟਾਕਟਿਵ ਦੈਨ ਏ ਪ੍ਰੋਕ-ਟੀਕਲ ਮੈਨ", ਪਰ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉੱਡ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਆਈ.ਜੀ.ਪੀ. ਬੀ.ਪੀ. ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਤਰੱਕੀ ਸਮੇਂ ਲਿੱਖ ਦਿੱਤਾ, "ਇਸ ਕੈਲੀਵਰ ਇਜ਼ ਅਵੱਬ ਦੈਨ ਹਿਸ ਰਿ-ਪੋਰਟਿੰਗ ਆਫੀਸਰ", ਮੈਂ ਪ੍ਰਮੋਟ ਹੋ ਕੇ ਐਸ.ਪੀ.(ਡੀ) ਫਰੀਦਕੋਟ ਚੱਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਐਸ.ਪੀ. ਬਾਰੇ ਹਰ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਪੱਕੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਮੋਟ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫਰੀਦਕੋਟ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਤਾਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦੇ", ਸਾਡੇ ਗਿੱਲੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਣ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲੰਮੀ ਪਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ 1998 ਵਿਚ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਠਿੰਡੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਈ ਤਾਰੀਖ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਲਦੀ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਹਨਾ ਦੀ ਬਦਲੀ ਹੋ ਗਈ। 1-2 ਵਾਰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪੱਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਗਵਾਹੀ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਪੱਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਬਰੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹ ਮੁੱਕਰ ਗਏ ਹੋਣ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਜਰੂਰੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਮਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰੂਵੀ ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਯੂ. ਪੀ. ਏ. ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੀਤੇ 4 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਬਦਨਾਮੀ ਖੱਟੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਇਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਘਪਲਿਆਂ ਉਤੇ ਘਪਲੇ ਅਤੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵੀ ਸਾਰੀ ਘਪਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚੱਬੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਉਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲੱਗੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਘਪਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਵਨ ਬਾਂਸਲ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਘਪਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨੀਅਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਅੰਨਾ ਵੰਡੇ ਰਿਓਟੀਆਂ..' ਵਾਲੀ ਕਹਾਵਤ ਤੇ ਐਨ ਖਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਚ ਸਿਆਸੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੀ ਐਡਜੈਸਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਟਿਕਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਪਰਲੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਮੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰਕਰ ਵਿਚਾਰੇ ਵੇਟਾਂ ਪਵਾਉਣ ਜੋਗੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਔਕਾੜ ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਰਕਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਵੱਧ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਲੋਕੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ-ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਟਿਕਟਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਖੇਡ ਦੇ ਮੋਹਰੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 29 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਅਰਸਾ ਬੀਤ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਉਤੇ ਸ਼ੱਕ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਪਰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੀੜਤ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਚੀਖ-ਚੀਖ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਤਲੇਆਮ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਖੁਦ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਵਾਏ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੱਜ 29 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਤਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਉਤੇ ਉੱਗਲੀ ਉੱਠਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਇਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੈਡਰਲ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਸਿਆਸੀ ਦਖਲ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਆਕਾਵਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨਸਾਫ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ। ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨਸਾਫ?

-ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਐਮ ਏ

Balbir Singh M.A.
Editor in Chief & Publisher
e-mail: bsma54@gmail.com

Tel : 510-938-7771, Fax 510-740-3520
36415 RUSCHIN DR. NEWARK, CA 94560

Ranjit Kandola, Managing Editor
Cell : 530-315-1020, Yuba City

Buta Ram joshi Staff Reporter, Fresno 559-803-0055

Web designed www.pardetimes.com
by Aman Bansil 510-589-2245

The Pardes Times And People Associated With It Are Not Responsible For Any Claims Made By The Advertisers And Don't Endorse Any Product Or Services Advertised In The Pardes Times. Please Consult Your Attorney Before , Buying/Hiring Contracting Through The Ads Published In The News Paper. The Pardes Times Is In Business Of Selling Spaces And Claims Made By Advertisers Are Not Tested/Confirmed By An Independent Source.

ਮਾੜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

23 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਗਏ ਸਰਬਜੀਤ ਦੀ ਲਾਸ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਜਾਹਿਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਵਾਲ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾੜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿਤਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੇਸ਼ੱਕ ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਅੱਗ ਭੜਕੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਠੰਡਾ ਹੋਣਾ ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇਗਾ? ਸਰਬਜੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ 23 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਮਾੜਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਹ ਤੱਥ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਸ ਦੇ ਕਈ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹੀ ਗਾਇਬ ਸਨ। ਦੋ ਕਿਡਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ, ਗਾਲ ਬਲੈਡਰ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦਾ ਵੀ ਬਿਸਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਖੂਨ ਨਿਕਲਦੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਸ ਦਾ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਤਾ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕੋਵਲ ਡੈਥ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇਲਾਜ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ।

ਹੁਣ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਮਲਾ ਕੋਈ ਅਚਾਨਕ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਰੁਕਣ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿਰ ਤੇ ਲੱਗੀ ਡੂੰਘੀ ਸੱਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਿਰ, ਬਲਕਿ

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਬਾਤੇ, ਕੰਨ ਅਤੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਲੈਡ ਵੈਪਨ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪੱਸਲੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੱਚ ਲੁਕੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਮਲਾ ਕਿਸੇ ਅਚਾਨਕ ਰੋਸ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਬਜੀਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਜੋ ਰ ਵੰ ਂ ਏ ਿ ਆ ਾ ਦਿੱਸਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸਰਬ- ਜੀਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਇਕੱਲਾ ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 535 ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀ ਬੰਦ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 483 ਤਾਂ ਮਫ਼ੇਰੇ ਅਤੇ 11 ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਭਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਝੁਲਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 36 ਭਾਰਤੀ ਤਾਂ ਇਕੱਲੇ ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਦ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਸਰਬਜੀਤ ਨੂੰ ਕੈਦ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 20 ਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਧਿਆਨ ਰਹੇ, ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਜੇਲ੍ਹ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਬਦਨਾਮ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੀ ਤਸੀਹਾਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਬਜੀਤ ਦੀ ਸੀ। ਯਾਨਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਬਾਰਡਰ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤੀ ਹੀ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਬਾਰਡਰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੈਦੀ ਬੰਦ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਕੈਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਛੁਡਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੰਮੂ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੈਦੀ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਬਜੀਤ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਬੇਵਕੂਫੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਬਦਲਾ ਮੂਰਖਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦਰਅਸਲ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵਿਗਾੜੀ ਹੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਾਲੀ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

Sinder Singh Pasiana
(Advocate)
Email - sindersingh2009@gmail.com
(91-86991-19745 M)

ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਝੁਲਸ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅੰਤਵਾਦ ਡੱਸਣ ਲਈ ਹਰ ਵਕਤ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੋਟਲਪੇਠੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਮਾੜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ 60 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤੂਹਮਤਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਸਰਬਜੀਤ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਾਕਿ-ਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕ। ਦੋਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਭੁਗਤ ਆਮ ਆਦਮੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ - ਸੀ. ਆਰ. ਮੌਦਗਿਲ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਮੁਲਕ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਸੋ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਆਸਥਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ-ਪੀਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਜੁੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਵੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੁਜੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕਹੋ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਜਿਵੇਂ ਜਿਉਂਦੇ ਜੁੱਸੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਹਰ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਲਮਰਗ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਬਣਿਆ ਢਾਬਾ ਹੋਵੇ, ਕਲੰਟ ਬੀਚ 'ਤੇ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੋਟਲ 'ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਸਪੀਕਰ ਹੋਵੇ, ਟਾਈਗਰ ਹਿਲਜ਼ ਤੇ ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਵੇਖਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿੱਡੇ ਜਿਹੇ ਨੱਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਜਾਂ ਦੁਆਰਕਾ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹੋਣ, ਸਭ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੈਅ ਅਤੇ ਤਾਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਸਥਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕਈ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਫਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰਥਿਕ ਸਿੱਟੇ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ ਪਰ ਹਾਲਾਂ ਵੀ

ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਉਪਭਾਵਕਤਾ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਤਸਵੀਰ ਪੰਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਵੀ, ਝਨਾਂ, ਜਿਹਲਮ, ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤੁਲਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਢਾਈ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਦੁਖਦੀ ਰਗ ਦਾ ਚੋਟਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਗੱਭਰੂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਹੁਣ ਰਹਿਯਾਣਾ ਪ੍ਰਾਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਤੜਪਦੇ ਮਨ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਸਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਡਰ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਤ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਮਿਲਾ ਦੇਣ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਨੂੰ ਲੋਕੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜਾਇਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ, ਸਬਰ-ਸ਼ੁਕਰ, ਭਰੋਸਾ, ਦੱਬ ਕੇ ਵਾਹੁਣਾ, ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰਧਾ ਰਾਮ ਫਿਲੋਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੀ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ

ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਮੈਂ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਆਪਣੇ ਉਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਾਲਵਾ ਖਿੱਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਬੱਸ ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਮੰਦਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੱਸ ਜਦੋਂ ਬਰਨਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੰਢਿਆਵੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕੈਂਚੀਆਂ ਕੋਲ ਮੋੜ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਸੀ। ਉਥੇ ਵਿਛੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਯਾਤਰੂ ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਹਾਦਸਾ ਪੀਰ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਕੋਲ ਹੋਇਆ, ਪਾਠ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਸੱਚ ਜਾਣਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅੰਤਰ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਟੈਗੋਰ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਥਿਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬ ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ ਜੀਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ'। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਮਾਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਹੈਦਰ ਸ਼ੇਖ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਮਿਲੇ-ਜੁਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਘਾਣੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰੱਬ ਸਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰਫਲ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ, ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸੰਕੀਰਣ ਸੋਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਚਾਲ ਕਿ ਇਸ ਭੂ-ਖੰਡ 'ਤੇ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਵੇ। ਰਹਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ ਤੇ)

ਕਿਸਤ ਨੰਬਰ- 29 ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ.

ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬ

ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਕਾਂਵਾਰੋਲੀ ਪਾਉਣ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਗਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ

Balbir Singh M.A. Tel : 510-938-7771

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਾਂਵਾਰੋਲੀ ਜਿਹੀ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਟੀ ਵੀ. ਵੇਖੋ, ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ਇਕ ਸਾਲ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ।

ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿਰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਟੀ. ਵੀ. ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਗਾਲ਼ੀ-ਗਲੋਚ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਬੱਸ ਇਹੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜੁੱਤੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਬਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਅਰਬ 21 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਗੇ ਇਕ ਵੈਦ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬੰਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਸੜਕ ਤੇ ਮਜ਼੍ਹਮਾ ਲਾ ਲੈਣਾ, ਜੋ ਵੈਦ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਭਾਰਾ ਸੀ, 5 ਫੁੱਟ 8 ਕੁ ਇੰਚ ਕੱਦ, ਰੰਗ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਮਾਤਤ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਘਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਘੱਟ ਖਾਣ ਨਾ ਸੁੱਕਾ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਖੈਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਹੀ ਡੁਗਡੁਗੀ ਵਜਾ ਕੇ 100 ਕੁ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11 ਕੁ ਵਜੇ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲੈਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸੱਪ ਦਿਖਾਉਂਦੇ, ਫਿਰ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਉਹੀ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਤਾਕਤ ਦੀ ਦਵਾਈ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਂਚੇ ਦਾ ਤੇਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਖ਼ਬਰੇ ਕੀ-ਕੀ 15-20 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ

50-60 ਰੁਪਏ ਵੱਟ ਕੇ ਖੇਡ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਘੰਟੇ ਕੁ ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਉਹੀ ਸ਼ੋਅ 10-20 ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਕਰਨਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਚੰਗਾ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਉਹ ਮਦਾਰੀ ਨੁਮਾ ਵੈਦ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇੱਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ- ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੈਂ ਤੇ ਸੰਨੀ ਸੰਧੂ ਜੋ ਸੌਂਗ ਐਂਡ ਡਰਾਮਾ ਦਾ ਵੀ ਕਲਾਕਾਰ ਸੀ ਤੇ ਭੰਗੜੇ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੰਗਾ ਭੰਗੜਚੀ ਸੀ, ਨੇ ਵੀ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਖਲੋ ਕੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਸੰਨੀ ਭਾਅ ਅੱਜ ਗਿਆ ਈ, ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ- ਲੈ ਬਈ ਸੰਨੀ ਭਾਅ ਔਹ ਜਾਂਦਾ ਈ ਪਿਆ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਸੰਨੀ ਭਾਅ ਨੇ ਕਹੀ ਜਾਣਾ, ਉਹ ਖਲੋ ਕੇ ਦਸ ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ ਈ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ਮੇਰੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਵੇਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਕਹੀ ਜਾਣਾ ਕਿ ਭਾਅ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਹਾਲੇ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇੰਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਣਾ ਕਿ 40-50 ਬੰਦੇ ਵੀ ਉਪਰ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਸਾਡੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗਦੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੱਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਣੀ ਉੱਥੋਂ ਖਿਸਕ ਜਾਣਾ।

ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਖਲੋ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਕਿ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਵੇਖੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਸਨ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸਿਰਫ ਸਾਡੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗਦੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ, ਭੇਡਾਂਦੇ ਵੱਗ ਵਾਂਗ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ

ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਅੱਜ ਵੀ 1975-78 ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਮਜ਼੍ਹਮੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲੋਕ ਇਕ ਦਮ ਮਗਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਮਜ਼੍ਹਮੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮਜ਼੍ਹਮੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਬਣ ਕੇ ਹੋਸਟ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣ ਦੀ ਵੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਅੱਧੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਮਲ ਕੁੱਟਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਓ ਯਾਰੋ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖੋ ਤਾਂ ਕਿ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਹਲਕੇ ਨਾ ਪਵੋ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਉਪਰ ਉਹ ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਹੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ। ਅੱਗਿਉਂ ਵੀ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਇਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬੁਨੇ ਲਾਰੇ, ਬੁਨੇ ਵਾਅਦੇ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕ ਹੋਰ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਵੀ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਸ਼ਾਇਦ ਘਰ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਬੋਲ ਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਹਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਜਾਂ ਲੀਡਰ ਬੋਲਦੇ ਬਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਯਾਰੋ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਬਰ ਕਰੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਚੰਗੀ-ਮਾੜੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਇਕ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸੌ ਸੁੱਖ' ਤੁਹਾਡੇ

ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਵੇਖ ਲਵੋ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਸੁਖੀ ਹਨ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਨਰਾਜ਼ਗੀ। ਬੱਸ ਜੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅੱਖਰ ਵੱਧ-ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ।

ਤੇ ਜੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖਿਲਾਫ ਵਰਜਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਸਵਾ ਸੌ ਅਰਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਭਾਰਤ ਮਹਾਨ ਵਿਚ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਓ ਲੜਾਈ-ਝਗੜੇ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਈਏ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸੋਧ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ 'ਮੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਨ' ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ।

ਅੱਗੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ, ਕਸੂਰ ਤੁਹਾਡਾ ਨਹੀਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਵਾ ਸੌ ਅਰਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਧਰਤੀ ਉਲਾਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਕੋ ਹੀ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਬੇਈਮਾਨੀਏ ਤੇਰਾ ਹੀ ਆਸਰਾ'।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਭਵਿੱਖ/ - ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਸਾਬਕਾ ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਜਿਉਂ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਜਾ ਟਿਕੀ। ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੇਤਾ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਭੁੱਟੋ ਅਤੇ ਬਲੋਚ ਨੇਤਾ ਅਕਬਰ ਬੁਗਤੀ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ 2007 ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਾ ਕੇ ਸੱਠ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾਸਤਗੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਭਾਰੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2009 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਬਈ ਅਤੇ ਲੰਡਨ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੂੰ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਉੱਥੇ ਆਉਣ ਵਰਜਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਸਵੈ-ਜਲਾਵਤਨੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਵਾਪਸੀ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ 'ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ' ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟੀ ਹਲਕਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਵਿੱਚ ਵਾਪਾ ਕਰਵਾਉਣ ਅਦਾਲਤ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਤਾਲਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਕੇਵਲ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਤੋਂ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੇੜ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜੇ ਘਟ ਸਕਣਗੀਆਂ।

ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਰਾਂ ਕੌਮੀ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਕੌਮੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਦਖਲ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ 11 ਮਈ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜਾ, ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਅਸ਼ਫਾਕ ਪਰਵੇਜ਼ ਕਿਆਨੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਇਫ਼ਤਿਖ਼ਾਰ ਚੌਧਰੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣਗੇ।

ਇਹ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਨਿਬੜਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਆਰਿਫ ਨਿਜ਼ਾਮੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਨਰਲ ਕਿਆਨੀ ਨਾਲ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਮੇਲਨ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਇੱਕਸ਼ਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ 150 ਫਿਦਾਇਨ ਅਤਿਵਾਦੀ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕ-ਦੁੱਕਾ ਧਮਕੇ

ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਨਰਲ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤਹਿਰੀਕ-ਏ-ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੇ ਫਿਦਾਇਨੀ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਉੱਤੇ ਪੰਜ ਵਾਰ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਤਹਿਰੀਕ-ਏ-ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਅਹਿਸਾਨ ਉਲਾ ਅਹਿਸਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਵੀਡੀਓ ਵਿੱਚ ਅਦਨਾਨ ਰਸ਼ੀਦ, ਜਿਸਨੇ ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਉੱਤੇ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਚਰਾਂ ਮੌਬਰੀ ਫਿਦਾਇਨ ਦਸਤੇ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੀ ਗਈ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਚੱਲੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਉੱਥੇ ਫੌਜ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੌਜ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਸਿਫ਼ ਅਲੀ ਜ਼ਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਦੋਂ ਘੁਰਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਜਨਰਲ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਵਾਂਗ ਵੇਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਵਰਲਡ ਟਰੇਡ ਸੈਂਟਰ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਆਤੰਕੀ ਅਕਸ ਕੁਝ ਸੁਧਰ ਸਕੇ। ਉਸੇ ਦੇ ਖ਼ਾਮਿਆਜ਼ੇ ਵਜੋਂ ਅੱਜ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਬਕਾ ਕ੍ਰਿਕਟਰ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀ ਤਹਿਰੀਕ-ਏ-ਇਨਸਾਫ਼ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਐਮ.ਪੀ.ਪਿਛਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਰੱਖਣ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਮਰਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਫੌਜ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਮਰਾਨ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਜਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਮਰਾਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ। ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ 58 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵੋਟਰ 40 ਸਾਲ ਅਤੇ 34 ਫ਼ੀਸਦੀ ਵੋਟਰ 31 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਹਨ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਬਿਲਾਵਲ ਭੁੱਟੋ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਮਤਭੇਦ ਉਭਰੇ ਹਨ, ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਤਕ ਸਹਿਜ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਿਲਾਵਲ ਪਾਰਟੀ ਵਾਸਤੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਪੈਰ ਬੋਲੇ ਵੀ ਬਟੋਰਾ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਫੌਜ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ। ਉਜ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਆਤੰਕੀ ਚਿਹਰਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਨੀਅਤ ਬਾਰੇ ਉਦੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਓਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਨ ਦੀ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਬਾਅਦ 'ਚ ਬੁਨ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਸਾਬ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿੰਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਅਤਿਵਾਦ ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਦਾ

ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ। ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਹਾਲੀ ਵਾਸਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਆਪਹੁਦਰੇਪਣ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਕੁਚਲਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਵੀ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਸੈਨਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿ ਸੈਨਾ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਮਬੱਧ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਅਤਿਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤਹਿਰੀਕ-ਏ-ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਉੱਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਰਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਜੀਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਲਾਦੇਨ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਦੇਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਫਿਰ ਜੁੜ ਗਏ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਦੇਸ਼ ਗਰਦਾਨਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਾਥੀ ਵੀ ਐਲਾਨਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਦੇਣੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਸਾਲਾਨਾ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਫੇਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਇਸ ਦਰਿਆਇਲੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵਧੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਇੱਕ ਐਮ.ਪੀ.ਡਾਨਾ ਰੋਹਰਾਬਾਚੋਰ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਲਾਦੇਨ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾ. ਸ਼ਕੀਲ ਅਫ਼ਰੀਦੀ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਸੈਨੇਟਰ ਰੈਂਡਪਾਲ ਨੇ ਡਾ. ਸ਼ਕੀਲ ਅਫ਼ਰੀਦੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ

ਇੱਕ-ਦੁੱਕਾ ਸੈਨੇਟਰਾਂ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਸਟੈਂਡ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

Law Offices of Ashwani Bhakhri
ALL YOUR LEGAL MATTERS

LET US HELP YOU WITH

- * Appellate Law * Bankruptcy * Business Law
- * Child Custody * Complex Litigation * Consumer Law * Contracts * Criminal Law * Contracts
- * Criminal Law * Divorce * Elder Law * Family Law * Immigration * Medical Malpractice
- * Personal Injury * Real Estate Law * Trusts and Estates * Wills and Probate * More...

Contact us, for a professional consultation!

Ashwani Bhakhri
Corey, Luzaich, Pliska, de Ghetaldi & Nastari LLP
700 El Camino Real, PO Box 669
Ph: 650-871-5666
Fax: 650-871-4144
Email: elpdn@coreylaw.com
www.coreylaw.com

Venu Bhakhri
Law Offices of Ashwani Bhakhri
1299-Old Bayshore Highway
Burlingame, CA 94010
Ph: 650-685-6334
Fax: 650-685-6351
Email: info@bhakhrilawfirm.com
www.bhakhrilawfirm.com

ਇੱਕ ਚੁੱਪ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਖ

- ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ

ਸਿਆਣਾ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਹੋਵੇ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਅਕਸਰ ਉਲਟ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅੰਗ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਬਾਨ ਅਤੇ ਕੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੋਲਣ ਨਾਲੋਂ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲੋਂ ਵੇਖਣਾ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਚੁੱਪ ਬਹਿ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਆਨ ਭਰੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਗੱਲਬਾਤ, ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਬਹਿਸ, ਲੜਾਈ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਬੋਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਤਾਣੀ ਉਲਝਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਬੋਲਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਸੋਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਕਈ ਬੋਲਦੇ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਨਾ ਪਏ। ਲੋਕ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਚੁੱਪ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਆਗੂ, ਵੱਡੇ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚੁੱਪ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਉਪਜਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਬਦਨਾਮ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਬੋਲਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ ਤਣਾਅ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਉਹੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਬੋਲਣਾ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣਾ ਤਣਾਅ ਉਪਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਕਰਨ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਮਜਬੂਰਨ ਚੁੱਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਅਤੇ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਵੇਖਣਗੇ। ਜੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਜਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਸ਼ੋਕ ਸਭਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਚੁੱਪ ਹੋਣ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁੰਗੇ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ। ਬਿੱਲੀ ਚੁੱਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਬੋਲੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਤੁਫ਼ਾਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਡੈਮ 'ਤੇ ਰੁਕੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਲਾਵੇ ਵਾਂਗ ਫਟਦੇ ਹਨ। ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਅਤੇ ਰਹੱਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਹਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਹ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਸੂਚਕ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ। ਇਹ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਵੀ। ਇਹ ਸਹਿਮਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਫਰਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਅੰਦਰ ਉਤਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵੀ। ਮੌਨ ਵਰਤ ਬਣ ਕੇ ਇਹ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਮਨਵਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵੀ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨੀਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਰਤੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਵਾਸਤੇ ਮੋਹਲਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੁਰਮ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਜਬੂਰੀ-ਬੇਵਸੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਸਲੂਕੀ ਵਿਰੋਧ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਚਾਲ ਵੀ। ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਲਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਆਚੀ ਚੀਜ਼ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਗਲਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਾਜ਼ ਚੁੱਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਰਿਆ ਬੰਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਚੁੱਪ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ ਅਤੇ ਰੁੱਸੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦੀ ਚੁੱਪ ਉਸ ਦੇ ਖੁਫ਼ਾਰ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਸੁੱਝਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਤਾਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ

ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੰਨ ਦੁੱਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਧੇਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਚੁੱਪ ਸਾਡਾ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਗੂੰਜ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਰਥਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਚਿੰਤਰ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚੁੱਪ ਦਾ ਚੌਖਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਸਜਾਵਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਈ ਦੀ ਚੁੱਪ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਗੀਤ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਤਰੰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਗੀਤ ਚੁੱਪ ਦੀ ਕੁੱਝ ਵਿੱਚ ਵਿਗਸਦਾ ਹੈ। ਕਲਾਕਾਰਾਂ, ਕਵੀਆਂ, ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ, ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦਾ ਚੁੱਪ ਬਿਨਾਂ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਹਾਕਮ, ਸੰਤ ਅਤੇ ਜੱਜ ਦੀ ਚੁੱਪ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਸਭ ਥਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੁੱਪ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਤਨੀ ਵਧੇਰੇ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਘੱਟ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਆਪੇ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਗਿਆਸੂ ਜਾਂ ਸਿਆਣੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਧੇਰੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਪੁਜ਼ਤਯੋਗ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਚਿੰਤਕ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਤਿਲੋਪਾ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਹੰਕਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸੰਤ ਤਿਲੋਪਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਮਿਲਣਗੇ ਪਰ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਦੋ ਸਾਲ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਕੁਝ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਜਾਵੇ, ਕੁਝ ਦਿਸ ਜਾਵੇ, ਕੁਝ ਸੁਣ ਜਾਵੇ ਪਰ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ।" ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਦਿਨ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਮਹੀਨਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਦੋ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਸੰਤ ਤਿਲੋਪਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ, ਪੁੱਛੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।" ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਸੰਤ ਦੇ ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਝੁਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਜਾਣ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਦਰਲੀ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪਏ ਹਨ।" ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬੀਜਦੇ ਹਾਂ, ਚੁੱਪ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਜਦੇ ਹਾਂ। ਚੁੱਪ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਬੋਲਣ-ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਦੀ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ ਬੰਦੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਣ ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਅਕਸਰ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਆਪ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਚੱਲਣ, ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ, ਨਿ-ਹਾਰਨ, ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਨਣ, ਕੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਪਣਾਉਣ, ਨੇੜੇ ਜਾਣ, ਕੋਲ ਬੁਲਾਉਣ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਯਾਤਰਾਗਾਰੀ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਬਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਬੋਲੋ, ਬੋਲੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਬੋਲ-ਬੁਲਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣਨਾ ਇੱਕ ਨਾਟਕ ਵੇਖਣ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਨੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ

ਦਾ ਪਰਥਿਅਾ ਹੋਇਆ ਢੰਗ ਹੈ। ਇੱਕ ਭਿਖਸੂ ਖੁੱਧ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚੀਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਸੁਣਿਆ। ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਚੌਕ ਵਿੱਚ ਕੰਧ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਰਹੱਸ-ਮਈ ਵਿਹਾਰ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਜਾਗ ਪਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਕੰਧ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਬੈਠਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਸਬੰਧੀ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਰਥ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਮ ਨੇ ਕੁਝ ਦੱਸਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਖੁੱਧ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਇਤਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਚੀਨ ਬੋਧੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੁੱਪ ਦੇ ਗਲਤ ਅਰਥ ਕੱਢਣੇ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਸੁਖਾਵੀ, ਕੁਝ ਦੀ ਚੁੱਭਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੁੱਪ, ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀ। ਬੋਲੇ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚੁੱਪ ਕੱਜਦੀ ਹੈ। ਦੁਲਹਨ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੁਸਕਰਾਉਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਬੋਲਣ। ਗਲਤ ਬੋਲੇਗੇ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੁਣਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਝੂਠ ਬੋਲੇਗੇ, ਕਈ ਝੂਠ ਬੋਲਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਬੋਲੇਗੇ, ਝਗੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਚੇ ਵਾਕ ਬਦਰਜ਼ਮੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਔਰਤ, ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਸਿਆਣੀ ਹੈ। ਉਸ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਵੱਧ ਬੋਲਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਅਜਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੱਸਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਸੌਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਬਾਹਰਾਂ ਚੁੰਮਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀਆਂ ਮੰਗਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਭੈੜਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਓ। ਚੁੱਪ ਦੌਰਾਨ ਅੱਖਾਂ ਵਧੇਰੇ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੰਨ ਵਧੇਰੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਨੱਕ ਵਧੇਰੇ ਸੁੰਘਦਾ ਹੈ, ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਸੈਰ ਕਰੋਗੇ, ਤਾਕਤ ਵਧੇਗੀ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸੈਰ ਕਰੋਗੇ, ਥਕਾਵਟ ਹੋਵੇਗੀ, ਮੂੰਹ ਦੁੱਖਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਸਹੀ-ਗਲਤ ਹੋਣ ਦੀ ਦੁਚਿਤੀ ਹੋਵੇ, ਚੁੱਪ ਰਹੋ, ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਥਿਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇ ਸੁੱਝੇ ਨਾ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੋ। ਦੋ ਦੋਸਤ ਦਹਾਕਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਬੋਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਬੋਲਣ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਲੋੜ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਭਾਸ਼ਣ ਕਲਾ ਸਿੱਖਣ ਗਿਆ। ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੁਝ ਬੋਲੋ।" ਉਹ ਬੋਲਣ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਹੀ ਗਿਆ। ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁੱਗਣੀ ਫੀਸ ਲੱਗੇਗੀ। ਉਸ ਪੁੱਛਿਆ, "ਦੁੱਗਣੀ ਕਿਉਂ?" ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕਿਉਂਕਿ ਤੈਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਣਾ, ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਸਿਖਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।"

ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਵੇਂ ਚੁੱਪ ਵੇਖਣ-ਸੋਚਣ ਦਾ ਓਹਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸੂਝ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਿਆਪੂਰਨ ਹੋਵੇ। ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਟਿਕਾਓ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀ-ਲਾਆਣਕਾਰੀ ਨਿਰਏ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਸਿਆ ਤੋਂ ਉਚੇ ਉਠਣ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਚੁੱਪ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਇੱਕ ਰਚਨਾਤਮਕ ਉਦਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਆਰੰਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਮਹੱਤਵ ਨੀਦਰ ਦਾ ਸਰੀਰ ਲਈ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਹੱਤਵ ਚੁੱਪ ਦਾ ਮਨ ਲਈ ਹੈ। ਸੁਨਹਿਰੀ ਚੁੱਪ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਪਣਾਈ ਹੋਵੇ, ਅਪਣਾ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਸਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ, ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ।

ਗੱਡੀ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰੀ ਚੁੱਪ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਚੜ੍ਹੀ ਸਵਾਰੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਬੋਲਣਾ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ? ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਮਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇੱਥੇ ਨੇਮ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬੋਲੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਚੁੱਪ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੇਰੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਗੱਲ ਕਰੇਗਾ। ਸ਼ਬਦ ਨਾਟਕ ਰਚਦੇ ਹਨ, ਚੁੱਪ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੁੱਪ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਸੂਖਮ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡੂੰਘੇ ਅਨੁਭਵਾਂ, ਸੂਖਮ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਉਤਰਨ, ਛੁਪੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਫਰੋਲਣ ਅਤੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮਨੁੱਖ ਰੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਣ ਉਪਰੰਤ ਸਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਰੋਣ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਰੋ ਲਵੋ, ਰੂਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਚੁੱਪ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਖ ਮਿਲੇਗਾ। ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਲਾਉਡ-ਸਪੀਕਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲਬਾਤ ਵੀ ਸ਼ੋਰੀਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੌਖਾ ਢੰਗ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੋਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਬੋਲ ਸਾਰੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸੁਣ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ, ਜੁਰਮ ਅਤੇ ਤਲਾਕ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਵੇਖਣਾ, ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸੁਖਦਾਈ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਭਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ, ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗਾ-ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੁਖਵੰਤ ਸੁੱਖੀ ਡੀ ਜੇ ਮਿਊਜ਼ੀਕਲ ਗਰੁੱਪ
Sukhwant Sukhi DJ Musical Group

ਸਿੰਗਰ **ਫੋਮ**

1. ਸੁਖਵੰਤ ਕੌਰ ਸੁੱਖੀ (ਸਿੰਗਰ)
 2. ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ
 3. ਪਰੀਤਮ ਬਰਾੜ

ਖੱਗਰੇ ਦੀ ਵੇ ਲੋਣ ਡਿੱਜਗੀ
 ਕਹਿੰਦੀ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਦੁਖਦਾ
 ਨੱਚ ਪੰਜਾਬਣ ਨੱਚ
 ਮੈਂ ਬੋਤਲ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਣੀਆਂ
 ਐਵੇਂ ਨਾ ਪ੍ਰੀਤੇ ਨੀ ਸਲਾਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ

Hits of sukhwant sukhi cd released
 ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਇੰਡੀਅਨ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ

ਜਾਗਰਣ, ਵਿਆਹ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਲੇਡੀਜ਼ ਸੰਗੀਤ ਵਾਸਤੇ
ਬੁਕਿੰਗ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
408-500-7483

MERI SAHELI GROUP

For further queries contact **Ruby**

ਮਹਿੰਦੀ-ਮੇਕਅਪ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ
(650) 669-0281,
(408) 400-0629
sahelius@yahoo.com

Naz Beauty Salon
460 E. Persian Dr., Sunnyvale, CA- 94089
Tel: (408) 400-0629 / (650) 669-0281
www.nazbeautysalon.com

Raja *New Introducing Chaat Corner*
King of Sweets Now Presents
Come and Enjoy Mouth Watering Chaat All Day

ਹੁਣ ਸ਼ੁਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਈ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ

- BHEL PAPDI CHAAT
- FALUDA KULFI
- GOL GAPPE (PANI PURI)
- KHASTA KACHORI

RAJA SWEETS & INDIAN CUISINE
 31583 Alvarado Blvd. Union City, CA 94587
Phone : (510) 489-9100

M.K Nijjar DDS **LASER DENTISTRY**
Ruchi Nijjar DDS

NO SHOTS, NO DRILL, NO PAIN!

- Esthetic Crowns, Bridges & Dentures
- Teeth Whitening-Oral Surgery
- Root Canal Treatments
- Treatment & Prevention of Gum Disease

FAMILY DENTISTRY **COSMETIC DENTISTRY**

New Patients & Children Welcome
510-794-7058 www.drnijjar.com
 (Across from Washington Hospital & Bart) 1895 Mowry Ave. Ste 104 Fremont

Preet Fabrics & Appliance

ਅਸੀਂ ਹੋਲਸੇਲ ਅਤੇ ਰੀਟੇਲ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਇਨਾਂ ਦੇ ਸੂਟ, ਜਿਊਲਰੀ, ਫੈਸ਼ਨ ਦਾ ਹੋਰ ਸਾਮਾਨ, ਵਿਆਹ ਲਈ ਲਹਿਰੇ ਅਤੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਵਿਆਹ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੇਰਵਾਨੀ ਅਤੇ ਹੁਣੇ ਨਵੇਂ ਚਲੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕਲਗੀ, ਸਿਹਰਾ, ਚੂੜਾ, ਹਾਰ, ਜਾਗੋ, ਰੁਮਾਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

YOUR ONE-STOP CENTER FOR BOTH FABRICS & APPLIANCES
 5156 mowry AVE. Fremont, CA 94538
TEL : 510-797-7111 **FAX : 510-739-6350**
(For More Info. Call Oskar)

APPLIANCES WE CARRY ALL MAJOR BRANDS!!

SONY, SANY, JVC, PANASONIC, LUGGAGE CROSS, PARKER PENS, OSTER BLENDERS

- Tvs, VCRs, DVD
- Tape Recorders
- Camcorders
- DVD Players
- Cordless Phones
- Watches (Seiko, Citizen & Swistar)
- Shavers & Trimmers
- Cellular Phones
- Medical Equipment
- Calling Cards

FARMERS **FARMERS INSURANCE GROUP**

ਆਟੋ, ਘਰ, ਬਿਜ਼ਨਸ, ਲਾਈਫ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਚੰਗੇ ਭਾਅ ਉੱਤੇ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ, ਸਹੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਸਹੀ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਕਰਵੇਜ ਲਓ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਜਾਓ

+Auto+Home+Life+Umbrella
 +Business Work Comp.

Duabba Insurance Agency
 2450, PERALTA BLVD. SUITE 120, FREMONT, CA-94536
Ph. : (510) 797-7989
Fax : (510) 794-7398
 Visit us@farmers.com

Gurcharan Singh Mann
 Insurance Agent
 License # 0C 70672

ਪਾਲਿਸੀ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਸ, ਜੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ) ਸਿਰਫ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੈ।

MOGA TRUCK SERVICE CENTER
OWNED AND OPERATED BY MOGA WHOLESALE

MOGA TRUCK SERVICE CENTER
 Tire-Alignment-Oil-Lube-Brakes-Truck Wash
 (559) 486-6000 or 486-8686

Best Quality Best Service
 Michelin, Bridge Stone, Firestone
 Goodyear, Yokohama, Toyo,
 Hankook, BF Goodyear,
 Ohtsu, Summtomo
Ph. (559) 486-6000
Ph. (559) 486-8686

All Tires are Available at Wholesale Best Price

TRUCK TIRES
 WHOLESALE TIRE DEPOT-OPEN TO PUBLIC
Open 6 days a week
 Monday-Friday 8.00 Am-10.00 Pm
 Saturday 9.00 Am- 5.00 Pm.

Following Services are available on this location:

- * Truck Alignment - Truck Tire Balance & Installation
- * Oil, Lube & Filter
- * Breaks- Drums & Seals for all Truck & Trailers Installed
- * Truck wash will be available soon

* We can help you in emergency time

Come & Visit us at
3846 South Front Ave. FRESNO, CA 93725
 Intersection (Golden State & Central Ave)

MOON indian cuisine **Moon Indian Cuisine**
510-780-9233

ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਪੈਕ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੀ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਕੇਟਰਿੰਗ ਵੇਲੇ ਤੰਦੂਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ, ਕੇਟਰਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲ ਕਰੋ ਜੀ

- * 100 ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਤੱਕ
- * ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੇਟਰਿੰਗ ਲਈ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਛੋਟ
- * ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਕੁੱਕ

Fish Pakora
 ਮੱਛੀ ਖਕੋੜੇ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਾਹਿਰ
 ਲੱਡੂ, ਜਲੇਬੀ, ਬਰਫੀ, ਗੁਲਾਬ ਜਾਮੁਨ ਤੇ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਮੌਕੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਈ

Paul 510-978-7170
Gill 510-709-5285

Over 30 Years Experience in Restaurant & Catering Business
 ਇੰਡੀਅਨ-ਫਿਜ਼ੀ, ਯਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੁਜ਼ੀਨ

ਮੂਨ ਇੰਡੀਅਨ ਕੁਜ਼ੀਨ (ਹੇਵਰਡ)
 600 West Harder Rd. Hayward, CA 94544
 Phone (510)780-9233 Fax (510) 780-9812
www.moonindiancuisine.net

ਬੇ-ਏਰੀਆ ਵਿਸਾਖੀ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਝਲਕੀਆਂ (ਸਬੰਧਤ ਖ਼ਬਰ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ)

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਸਫ਼ਰ

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਾਸਕ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਆਖਰੀ ਸ਼ਾਸਕ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਸੁਹਿਰਦ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨਾਇਕ ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇਕ ਨਿਰੰਤਰ, ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਆਖਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਕ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕੋਈ ਇਨਕਲਾਬ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਜਣ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਇਨਕਲਾਬ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੋਵੇਂ ਪੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ? ਕੀ ਮਨੁੱਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਥੇ ਬਾਕੀ ਇਨਕਲਾਬਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤਜਰਬਾ ਇਹ ਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਸ ਤੱਥ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ 500 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਮੁਲ ਭਾਵਨਾ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਇਨਕਲਾਬ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।

ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਹਨ : ਪਹਿਲਾ ਨਵਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਆਧਾਰ, ਦੂਜਾ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਤੀਜਾ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਆਧਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾਉਣਾ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਲੀਮੀ ਰਾਜ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪੜਾਅ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਮਰਪਣ, ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਅਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਦੇਣ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਅਟੱਟ ਅੰਗ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਾਸਕ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਆਖਰੀ ਸ਼ਾਸਕ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਜਨਮ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪੁੰਡ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਰਾਜੌਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ, ਤੀਰਅੰਦਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਆਦਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਸਨ। ਜਦ ਇਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਰਭਵਤੀ ਹਿਰਨੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਹਿਰਨੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਤੜਪ-ਤੜਪ ਕੇ ਮਰਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਲਫ਼ਮਣ ਦਾਸ ਤੋਂ ਮਾਧੋਦਾਸ ਬਣ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਸੀ। ਉਹ ਮੰਤਰ-ਤੰਤਰ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਂਦੇੜ ਵਿਚ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਚੇਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮੰਜੀ ਉਲਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿੰਨੀ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਹਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ

ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਜੁਲਮ, ਜ਼ਬਰ, ਸ਼ੋਸ਼ਣ, ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਸੱਜਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਥਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕ ਸਫਲ ਕਿਸਾਨੀ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ, ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਢਾਂਚਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ। ਤੋਂ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ, ਜਾਤੀ

ਪ੍ਰਥਾ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਸੱਟ ਮਾਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਲਿਤ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗਵਰਨਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਬਣਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾਇਆ।

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਗੀਰਦਾਰੀ, ਸ਼ੋਸ਼ਣਵਾਦੀ ਅਤੇ ਜਾਤੀਵਾਦੀ ਅੰਸਾਂ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਗਲਾਂ ਵੇਲੇ ਤੇ ਫਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੇਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਇਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਇਲਜ਼ਮ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਦੋ ਇਲਜ਼ਮ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਦੂਜਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਘੱਖ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਦੋਸ਼ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ 5000 ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਪਾਲਣ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੱਕ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜ ਵਕਤ ਨਾਮਾਜ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮਸੀਤਾਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਿੰਨੀ ਗਲਤ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਰੋਜ਼ਾ ਸ਼ਰੀਫ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾ ਸ਼ਰੀਫ ਸੂਫੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬੰਦੀ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਨਕਸ਼ੇਬੰਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੂਫੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਜੁਲਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗ ਕੇ ਕੀਤੇ। ਜੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਮਸੀਤਾਂ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਧਰਮ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ

ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਯੂਰਪੀਨ ਲੋਕ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਯੂਰਪੀਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਵੱਢੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਜਮੁਰਾਂ ਨਾਲ ਨੋਚਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦਾ ਮਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਡੋਲ ਰਹੇ, ਯੂਰਪੀਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਮਲ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਰਸੂਖ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਸ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ ਤੇ ਸ: ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਇਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਨਾਇਕ ਹੋ ਕੇ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਸ ਕਾਲ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਨੇਤਾ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਗੁਣ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਰਕ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਜਾਤੀਵਾਦ, ਕੁਣਬਾਵਾਦ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਵਾਦ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸਨ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭਲੇ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਸਨ। ਜਾਤੀਵਾਦ, ਕੁਣਬਾਵਾਦ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਵਾਦ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਉਠ ਕੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦਾ ਅਗਲਾ ਜਥੇਦਾਰ ਚੁਣਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚੋਣ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਸ: ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਯੋਗ ਆਗੂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ-ਉਲ-ਕੌਮ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਿਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕੇ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਨਤੀ ਦੀਆਂ ਪੁਲਾਘਾਂ ਵੀ ਪੁੱਟ ਸਕੇ। ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਮਿਕਾ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ-ਪੱਖੀ ਵੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਨਾਲ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਅਹਿਦਨਾਮਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਰੋਪੜ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਪੜ ਦੀ ਸੰਧੀ ਵੀ

ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਥਾਨ ਦਾ ਕਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈਣਾ ਰਿਹਾ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਬੈਰਮ ਖਾਨ ਨਾਲ ਅਕਬਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਨਕਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਤੋਂ ਸਹੀ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਰਾਜ ਚਲਾਇਆ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ, ਸਮੂਹਿਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਸਮਝਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਦਮ ਹੀ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਕਤਵਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਯੂਰਪੀਨ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਲਾਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਜਗੀਰਵਾਦ, ਕੁਣਬਾਵਾਦ, ਪਰਿਵਾਰਵਾਦ ਅਤੇ ਨਿੱਜਵਾਦ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ। ਸੋ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਪੱਖੋਂ ਇਸ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜਗੀਰੂ, ਸਰਵਸ੍ਰੋਸ਼ਠਵਾਦੀ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਬੋਲੀ ਚੁੱਕ ਵਰਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰਗ ਦੀ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਯੋਗ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣਾ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਨੀਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਸੁਹਿਰਦ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨਾਇਕ ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮੁੜ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਮਹਾਨ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬੁਗਿਣਤੀ ਅਣਜਾਣ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਨਾਇਕਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਮਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ, ਨੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਯੂਰਪੀਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਗਲੋਬਲ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ 'ਤੇ ਜਗੀਰੂ, ਸ਼ੋਸ਼ਣਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿੱਠੂਆਂ ਦਾ ਗਲਬਾ ਏਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਨੂੰ ਛੁਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਨਰੋਆ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਾਸਕ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ਾਸਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਰਹਿੰਦ ਛੱਡਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇਣ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। - ਡਾ: ਸਵਰਾਜ ਸਿੰਘ

ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਸੱਲ: ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਦੂਹਰੇ ਕਤਲ ਸਮਾਨ

ਮਨਜ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ
(98728-01190)

ਭਾਰਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਮਲ ਏਨਾ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਥਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਦੇਰ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਨਿਆਂ ਵੀ ਅਨਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।' ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ '84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਾਲ ਵੀ ਨਿਆਂ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਦੰਗਾ ਪੀੜਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੰਬੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਹੈ।

ਹੁਰੇ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਿਨਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਮੰਦਭਾਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚਾਲੇ ਫਰਕ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲਈ ਸਬਕ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਇਕ ਆਮ ਦੇਸ਼, ਜਾਰਜ ਸਾਂਤਿਆਨ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹੀ ਗਲਤੀਆਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਬੀਤੇ ਦੇ ਖੌਫਨਾਕ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ 'ਕੌਮੀ ਨਮੋਸ਼ੀ' ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਬਰੀ ਹੋਣਾ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਉਦਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਖਾਸਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਜਾਂ ਜ਼ੋਰਵਾਰ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1984 ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਵਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਨੰਗਾ ਨਾਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੇਦਿਲੀ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਰਸਮੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਸਿੱਟੇ ਏਨੇ ਕੁ ਆਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਫੇਰ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣੀ ਪਈ। ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਇਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਆਕਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ

ਵਾਹ ਲਾਈ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਤਾਣਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਗਿਆ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਕ ਦਾਮਨ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਬਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਦੰਗਾ ਪੀੜਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਹੱਥੋਂ ਸੜਦਿਆਂ, ਲੁੱਟਦਿਆਂ ਅਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯਕੀਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਅਖੀਰ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ 'ਢੁੱਕਵੇਂ ਸਬੂਤ' ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੰਗਾ ਪੀੜਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਮੁਹਰੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਲਫੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਕੀ ਕੋਈ ਮਾਅਨੇ ਨਹੀਂ? ਵੱਕਾਰੀ ਕੌਮੀ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੰਗਿਆਂ ਬਾਰੇ ਛਾਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਜੀਦਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮੰਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਦੰਗਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਜਾਂਚਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ? ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ? ਨਾਨਾਵਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ 1984 ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਉਕਾਈਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਅੱਖੀਂ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੀਆਂ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਇਹ ਬਜ਼ਰ ਉਕਾਈਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਕਰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਤਾਂ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਰਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਾਂ ਜਸਟਿਸ ਨਾਨਾਵਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਸਟਿਸ ਨਾਨਾਵਤੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਲਿੱਪਾ ਪੋਚੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਰੰਤੂ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਜਸਟਿਸ ਨਾਨਾਵਤੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਗਲ ਧਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰਅੰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਚੇ-ਸਮਝੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦੰਗਾ ਪੀੜਤਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਅਜੇ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅਨਿਆਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਅਖੌਤੀ ਅਮਨਪਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੇਸਿਰ ਪੈਰ ਤਰਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ 'ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਬੀਤਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਓ', 'ਹੁਣ ਦੱਬੇ ਮੁਰਦੇ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ।' ਸਾਡੀ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਚ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ

ਲਾਹਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿੱਤਾਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹੌਲ ਹੋਰ ਗੰਧਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿਚ ਏਨਾ ਨਿਘਾਪ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਸਾਲੀ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਹਿੰਸਾ ਭੜਕਾਉਣ ਨਾਲ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨੇਤਾ ਹਿੰਸਾ ਭੜਕਾਉਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਗੇ?

ਆਰਵੈਲ ਦੀ ਉਹ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ 1984 ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ ਭਾਰਤ ਲਈ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਭੁਪਾਲ ਗੈਸ ਕਾਂਡ ਵਾਪਰਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗੇ ਭੜਕੇ। ਭੁਪਾਲ ਗੈਸ ਕਾਂਡ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਪੀੜਤ ਅਜੇ ਵੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੈਰ ਭੁਪਾਲ ਗੈਸ ਕਾਂਡ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਨ ਪਰ '84 ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਲਈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਸੀ।

ਵਿਗੜੇ ਕੰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਭੈੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਨਾ ਲੱਗਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਨਾ ਬਣਦੀ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਗ੍ਰਹਿ ਨਛੱਤਰ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ, ਮਰੇ ਹੋਏ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਝਗੜੇ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਘਾਟਾ, ਕਲ-ਕਲੇਜ਼, ਬੱਚੇ ਕਹਿਣਾ ਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ, ਘਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਚੈਕ ਕਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਕੰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ

ਉਪਾਅ ਲਈ ਫੋਨ ਕਰੋ

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ

510-557-7009

HIMMAT AUTO SERVICE & REPAIR SHOP

To repair of
Pick-Up Truck, Cars
(Japanese-American)

Open
Monday-Saturday
8 AM to 6 PM

- * Oil Change
- * Clutch
- * Tire Service
- * Brakes
- * Tune-ups
- * Transmissions
- * Timing Belts

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜਾਪਾਨੀ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਨ ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਫੋਨ ਕਰੋ

ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

921 West "A" St. Hayward, CA 94541

Ph: 510-264-1600, Cell: 510-861-1797

Khalsa Radio

ਰੇਡੀਓ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ

"Independent Voice"

24 ਘੰਟੇ 7 ਦਿਨ ਹਰ ਘਰ-ਘਰ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਰੇਡੀਓ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ 24/7/365

ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੁਣ
ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮੋਬਾਇਲ ਤੇ
ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
510-972-0442

ਜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਫੋਨ 'ਤੇ ਰੇਡੀਓ
ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਹੁਣ ਇਸ
ਨੰਬਰ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ
832-551-5038

www.khalsaradio.org

ਫੋਨ ਤੇ ਸੁਣੋ: 702-489-0222

ਰੇਡੀਓ ਸੈਟ ਖਰੀਦਣ ਲਈ
510-900-3600

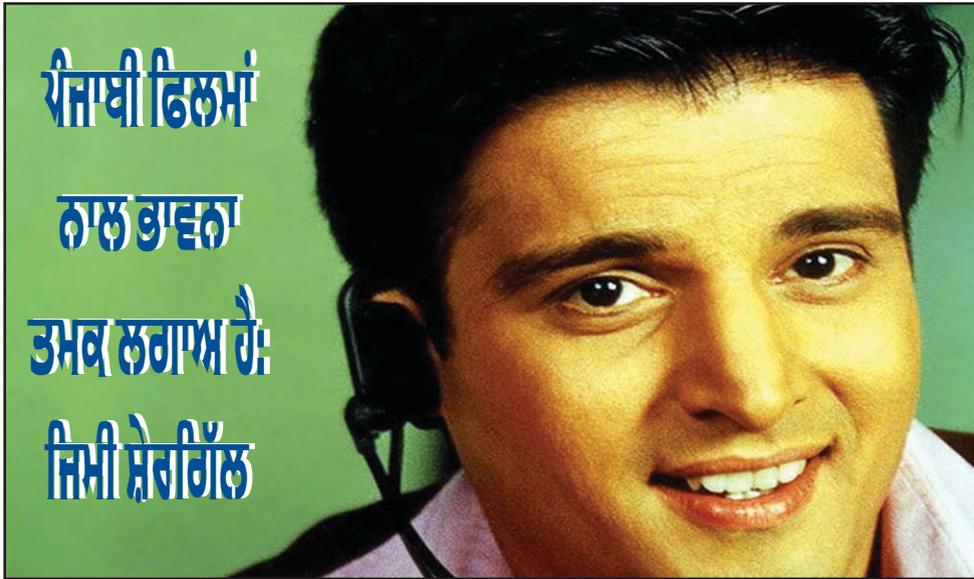
ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:
ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ
510-900-3600

Radio CK.P.O Box 296, Fremont, CA 94537

info@khalsaradio.org

ਜਿਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਅਤੇ ਇਰੋਜ਼ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਵੀ 'ਰੰਗੀਲੇ' ਰੋਮਾਂਸ ਅਤੇ ਕਾਮੇਡੀ ਦੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਵਨੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬਣੀ ਫਿਲਮ 'ਰੰਗੀਲੇ' ਰਾਹੀਂ ਨੇਹਾ ਧੂਪੀਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੂਵੀ 16 ਮਈ ਨੂੰ ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ 'ਮੇਲ ਕਰਾ ਦੇ ਰੱਬਾ', 'ਮੁੰਡੇ ਯੂ. ਕੇ. ਦੇ', 'ਧਰਤੀ', 'ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ' ਅਤੇ 'ਮਾਚਿਸ' ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤੋਂ, ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਕੀ ਸਾਦੀ ਹੈ, ਮੁੰਨਾ ਭਾਈ ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐਸ., ਏ ਵੈਡਨੈਸਡੇ, ਡੇਜਰਸ ਇਸ਼ਕ, ਸਪੈਸ਼ਲ 26 ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਬੀਵੀ ਔਰ ਗੈਂਗਸਟਰ ਰਿਟਰਨਸ' ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। ਲੱਗਭੱਗ 18 ਸਾਲ ਦੇ ਫਿਲਮੀ ਕੈਰੀਅਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਹਿੱਟ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤਿਗਮਾਂਸੂ ਧੂਲੀਆ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸਾਹਿਬ ਬੀਵੀ ਔਰ ਗੈਂਗਸਟਰ ਰਿਟਰਨਸ' ਬੇਹੱਦ ਹਿੱਟ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀ ਵੀ ਖੂਬ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਤੋਂ ਜਿਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਕਾਫੀ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਫਿਲਮ ਅਲੱਗ ਸਟਾਈਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ 'ਤੇ ਫਿਲਮ ਚੰਗੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਕ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਾਰੀਫ ਸੁਣਨਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਕਸਰ ਚੰਗੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੀਰੀਅਸਲੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਿਲਮਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਗਾਡਫਾਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਵਿਚ ਇਕ ਚੰਗਾ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਉਹ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ

**ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ
ਨਾਲ ਭਾਵਨਾ
ਤਮਕ ਲਗਾਅ ਹੈ:
ਜਿਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ**

ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ। ਜਿਮੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਮਤ ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਆਈ। ਅੱਜ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜਿਮੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1993-94 ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਨਾ ਤਨੋਜਾ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਐਕਟਿੰਗ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਅਤੇ ਲੱਗਭੱਗ ਡੇਢ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਮਾਚਿਸ' ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। 'ਮਾਚਿਸ' ਜਿਮੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਿਮੀ ਬੇਹੱਦ ਨਰਵਸ ਸੀ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਦੋਂ ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਨ ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਹੱਸਣ। ਜਿਮੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਉੱਝ ਹੀ ਨਰਵਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਨਰਵਸਨੈਸ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ, ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਰਦਾਰ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਟਾਰ ਕਾਸਟ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਬੇਹੱਦ

ਨਰਵਸ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਰੰਗੀਲੇ' ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਲਈ ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਨਰਵਸ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਫੋਕਸ 'ਰੰਗੀਲੇ' ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਮੀਦਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰੋਮਾਂਸ ਹੈ, ਕਾਮੇਡੀ ਹੈ, ਫਨ ਹੈ, ਐਕਸ਼ਨ ਹੈ, ਯਾਨਿ 'ਰੰਗੀਲੇ' ਵਿਚ ਸਭ ਰੰਗ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ 'ਰੰਗੀਲੇ' ਦੀ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ 50 ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। 30 ਦਿਨ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸਨ। ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦੀ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਮੀ ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਜਿੰਨੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹਨ, ਉਨੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਪੈਦਾ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਫਿਲਮਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ। ਜਿਮੀ ਨੇ ਵੀ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ 2 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਫਿਲਮ

ਦੀ ਬਜਾਏ 2 ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿਚ ਜਿਮੀ ਦਾ ਕਾਫੀ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲੀਵੁੱਡ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਭਿਨੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਨੇਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਲਮ 'ਧਰਤੀ' ਵਿਚ ਸੀਰੀਅਸ ਇਸ਼ੂ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਚੋਪੜਾ, ਰਾਹੁਲ ਦੇਵ ਅਤੇ ਰਣਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਮੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਏ ਗਏ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ਮਿਜਾਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸੈਂਸ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਜਿਮੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪ ਵੀ ਦੇਖਣ। ਉੱਝ 'ਰੰਗੀਲੇ' ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਰੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ। ਜਿਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ 'ਮੇਲ ਕਰਾ ਦੇ ਰੱਬਾ', 'ਮੁੰਡੇ ਯੂ. ਕੇ. ਦੇ', 'ਧਰਤੀ', 'ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ' ਸਮੇਤ ਕਈ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ। ਲੱਗਭੱਗ 18 ਸਾਲ ਦੇ ਫਿਲਮੀ ਕੈਰੀਅਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤਿਗਮਾਂਸੂ ਧੂਲੀਆ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸਾਹਿਬ ਬੀਵੀ ਔਰ ਗੈਂਗਸਟਰ ਰਿਟਰਨਸ' ਬੇਹੱਦ ਹਿੱਟ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀ ਵੀ ਖੂਬ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਤੋਂ ਜਿਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਕਾਫੀ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਫਿਲਮ ਅਲੱਗ ਸਟਾਈਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ 'ਤੇ ਫਿਲਮ ਚੰਗੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਕ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਾਰੀਫ ਸੁਣਨਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

- ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਗਾਂਧੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਵੇਗੀ ਅਮਿਤੋਜ ਮਾਨ ਦੀ 'ਹਾਣੀ'

ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਨੂੰ ਮੁਕੁਲ ਦੇਵ, ਮਾਹੀ ਗਿੱਲ, ਕੁਲਭੁਸ਼ਣ ਖਰਬੰਦਾ, ਰਮਾ ਵਿੱਜ ਅਭਿਨੀਤ ਫਿਲਮ 'ਹਵਾਏ' ਅਤੇ ਸੰਨੀ ਦਿਓਲ, ਸੁਦੇਸ਼ ਬੇਰੀ ਅਭਿਨੀਤ ਫਿਲਮ 'ਕਾਫਿਲਾ' ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਮਿਤੋਜ ਮਾਨ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਫਿਲਮ 'ਹਾਣੀ' ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਲੀਵੁੱਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਸਚਾਈ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਭਟਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਮਨੋਰੰਜਨ ਭਰਪੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਹਾਣੀ' ਇਸ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਤੋੜੇਗੀ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ

ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਾਦੇ, ਪੁੱਤ ਅਤੇ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਤਿੰਨ ਦੋਸਤਾਂ ਹਰਭਜਨ ਮਾਨ, ਸਰਬਜੀਤ ਚੀਮਾ ਅਤੇ ਦਿਲਖੁਸ ਦੀ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਚੀਮਾ ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਚੀਮਾ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ

ਤਿੰਨ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵੀ ਸਮਾਂ ਆਵੇ, ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਪੱਖੋਂ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਖੁਦ ਅਮਿਤੋਜ ਮਾਨ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਸੋਹੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹਰਭਜਨ ਮਾਨ ਵੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਵਾਪਸੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਬਜੀਤ ਚੀਮਾ ਵੀ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਪਾਲੀਵੁੱਡ

ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਟਾਵੀ-ਟਾਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿਕਾਰਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਇਹ ਕਲਾਕਾਰ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ। ਦਰਅਸਲ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ 'ਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਉਦੋਂ-ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਮੇਕਰਾਂ ਨੇ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉੱਝ ਨਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਦੌਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਭਾਵਨਾ ਭੱਟ ਅਤੇ ਸਤੀਸ਼ ਕੌਲ ਦੀ ਜੋੜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਹੋਇਆ, ਦੋਵੇਂ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। ਫਿਰ ਵਿਚ ਜਿਹੇ ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ (ਦਾਜ) ਆ ਗਈ। ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ ਵੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵੱਲ ਝਾਕਣ ਲੱਗ ਪਈ। 'ਲੱਗ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ' ਦੀ ਹੀਰੋਇਨ ਇਕ ਫਿਲਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਈ। ਰਮਾ ਵਿੱਜ 'ਚੰਨ ਪ੍ਰਦੇਸੀ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਮਾਅਰਕਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕੀ। ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ 'ਬਲਵੀਰੋ ਭਾਬੀ' ਫਿਲਮ ਬਣੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਸੋਮਾ ਆਨੰਦ ਹੀਰੋਇਨ ਸੀ। ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲਤਾਊ' ਅਤੇ 'ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੱਟ' ਵਿਚ ਯੋਗਿਤਾ ਬਾਲੀ, 'ਮਨ ਜੀਤੇ ਜਗ ਜੀਤੇ' ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਾਲੀ ਰਾਧਾ ਸਲੂਜਾ, 'ਲੱਬੜਦਾਰਨੀ' ਵਿਚ ਅਰੁਣਾ ਇਰਾਨੀ। ਫਿਰ 'ਕਣਕਾਂ ਦੇ ਓਹਲੇ' ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਧਰਮਿੰਦਰ ਅਤੇ ਆਸ਼ਾ ਪਾਰਿਖ ਦੀ ਗੈਸਟ ਅਪੀਅਰੈਂਸ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫਿਲਮ ਚੱਲ ਨਿਕਲੀ। ਹਰੀਦੱਤ ਨੇ 'ਉਡੀਕਾਂ' ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸਿਮੀ ਗਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਹੀਰੋਇਨ ਬਣਾਇਆ। ਸੋਨੀਆ ਸਾਹਨੀ, ਪਦਮਾ ਖੰਨਾ, ਬਿੰਦੀਆ ਗੋਸਵਾਮੀ, ਰੀਟਾ ਭਾਦੁਰੀ ਅਤੇ ਵਿੰਮੀ ਵਰਗੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਇਹ ਸੋਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਚੱਲ ਜਾਣ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ। 'ਯਾਰੀਆਂ' ਫਿਲਮ 'ਚ ਭੂਮਿਕਾ ਚਾਵਲਾ ਅਤੇ 'ਦੇਸ ਹੋਇਆ ਪਰਦੇਸ' ਅਤੇ 'ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ' ਵਿਚ ਜੂਹੀ ਚਾਵਲਾ ਆ ਗਈ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਨੀਰੂ ਬਾਜਵਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵੱਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਨੀਰੂ ਬਾਜਵਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਪੰਜਾਬਣ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਹੀ ਸਟ੍ਰਗਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਸਿਖਰਲਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਿੰਦੀ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਗ੍ਰੇਸੀ ਸਿੰਘ, ਟਿਊਲਿਪ ਜੋਸ਼ੀ, ਟਿਸਕਾ ਅਰੋੜਾ, ਸਵੇਤਾ ਤਿਵਾੜੀ ਵੀ ਇਕ-ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਫਿਲਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵੱਲ ਆਈਆਂ। ਮਾਹੀ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਰੀਅਰ ਪੰਜਾਬੀ

ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਬਾਲੀਵੁੱਡ 'ਚ ਸਫਲ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਿਆ। ਗੁਰਲੀਨ ਚੋਪੜਾ ਵੀ ਬਾਲੀਵੁੱਡ, ਟਾਲੀਵੁੱਡ ਤੇ ਪਾਲੀਵੁੱਡ 'ਚ ਆਪਣਾ ਇਕੋ ਜਿੰਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਲੀਵੁੱਡ 'ਚ ਟਿਕਾਊ ਅਭਿਨੇਤਰੀਆਂ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਨੀਰੂ ਬਾਜਵਾ, ਸੁਰਵੀਨ ਚਾਵਲਾ, ਗੁਰਲੀਨ ਚੋਪੜਾ, ਮਾਹੀ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਜਸਪਿੰਦਰ ਚੀਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਨੀਰੂ ਬਾਜਵਾ ਕਿਉਂਕਿ ਨੰਬਰ ਵਨ ਹੈ ਪਰ 'ਸਿੰਘ ਵਰਸਿਜ਼ ਕੌਰ' ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਰਵੀਨ ਚਾਵਲਾ ਦਾ ਨਾਂ ਉਸ ਲਈ ਚੈਲੰਜ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 60-70 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਏ ਹਨ। ਕਈ ਪਾਪੜ ਵੇਲੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਫਿਲਮ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾਈ ਜਾਏ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਹੀਰੋਇਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਹੀਰੋਇਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀਆਂ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਨਕਲਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਡਾਇਲਾਗ ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਪਰ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਅਤੇ ਟਾਲੀਵੁੱਡ ਦੀਆਂ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਨੇ ਪਾਲੀਵੁੱਡ ਵੱਲ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਅੱਜ ਇਹ ਗੱਲ ਭਲੀਭਾਂਤ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ

ਹੁਣ ਪਾਲੀਵੁੱਡ ਅਤੇ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਸਟੈਂਡਰਡ 'ਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਬਜਟ ਵੀ ਹੁਣ ਲੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਤਕ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਗਭੱਗ 100 ਫਿਲਮਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਤਮਿਲ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਗਈਆਂ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਵੱਡੀ ਖੋਪ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵੱਲ ਆਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਨੇਹਾ ਧੂਪੀਆ, ਮਿਨਿਸ਼ਾ ਲਾਂਬਾ, ਅੰਜਨਾ ਸੁਖਾਨੀ, ਯੁਵਿਕਾ ਚੌਧਰੀ, ਗੁਲ ਪਨਾਗ, ਸਮਿਕਸ਼ਾ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਝਾਂਗਿਆਨੀ, ਅਮਿਤਾ ਨਾਂਗੀਆ (ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਲ) ਅਤੇ ਮਦਾਲਸਾ ਸ਼ਰਮਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਜ਼ਲ ਕੀਚ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਹੀਰੋਇਨ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਟਿਕਣ ਲਈ ਆਈ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੁਆਦ ਬਦਲਣ ਲਈ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਲ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਨੇਹਾ ਧੂਪੀਆ, ਮਿਨਿਸ਼ਾ ਲਾਂਬਾ, ਸਮਿਕਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਦਾਲਸਾ ਸ਼ਰਮਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ।

ਪਿੱਪਲਾ ਵੇ ਮੇਰੇ ਪੇਕੇ ਪਿੰਡ ਦਿਆ...

ਰੁੱਖ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਨਮੋਲ ਦਾਤ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬਨਸਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਰਵੀ ਬਜਰ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ਼-ਬਗੀਚਿਆਂ, ਟਹਿਕਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਵੱਡਦੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਰੇ-ਕਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਰਬ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਝੱਟ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਕਸੀਜਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਲਈ ਵੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵੀ ਰੁੱਖ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਲਾਂ, ਫੁੱਲਾਂ, ਛਿੱਲੜ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਮਨੁੱਖੀ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰੁੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ— 'ਜੇਕਰ ਰੁੱਖ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣਗੇ'। ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਵੈਣੀ ਲਾਉਣ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਥਿਹਾਸ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਔਲਾਦ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਵੈਣੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਵੈਣੀ ਤਿੰਨ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਪਿੱਪਲ, ਬੋਹੜ ਅਤੇ ਨਿੰਮ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਮੁਤਾਬਕ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਣੂ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤ੍ਰਿਵੈਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਣੂ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਉਤਪਤੀ, ਵਿਸ਼ਣੂ ਨੂੰ ਪਾਲਣਹਾਰ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸੰਘਾਰ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪਿੱਪਲ, ਬੋਹੜ ਅਤੇ ਨਿੰਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਭਗਵਾਨ ਰੂਪ ਸਬੰਧੀ ਉਦਾਹਰਣ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਵੰਨਗੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ— ਪੱਤੇ ਪੱਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਬੈਠਾ, ਟਾਹਣੀ-ਟਾਹਣੀ ਦਿਉਤਾ। ਮੁੱਢ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੈਠਾ, ਧੰਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਿਉਤਾ।

ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ 'ਪੀਪਲ', ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ 'ਸੈਕਰਡ ਫਿਗ' (ਅਚਰਣਯੰਗਿ) ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 'ਫਾਈਕਸ ਰਿਲੀਜੀਓਜ਼ਾ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਸਥਾਨ ਭਾਰਤ, ਨੇਪਾਲ, ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬੀ ਚੀਨ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬੋਧੀ ਰੁੱਖ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਮਹਿੰਜੋਦੜੋ ਤੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠੋਂ ਲੱਭੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੋਹਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਗਾਂ ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਿੱਪਲ ਦਾ ਰੁੱਖ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕੱਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ 50-60 ਫੁੱਟ ਤਕ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਡਾਹਣਿਆਂ ਨਾਲ ਚੁਫੇਰੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੱਤੇ 4-5 ਇੰਚ ਲੰਮੇ ਅਤੇ 3 ਤੋਂ 4 ਇੰਚ ਤਕ ਚੌੜੇ ਗੋਲਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਡੰਡੀ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਨੋਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੱਖੀ ਨੋਕੀਲੀ। 1 ਤੋਂ 2 ਇੰਚ ਲੰਮੀ ਨੋਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ 'ਪਿੱਪਲ ਪੱਤਿਆਂ' ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ

ਹਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੈਣ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪਿੱਪਲ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਇੱਜ਼ ਆਖਦੀ ਹੈ— ਤੈਨੂੰ ਨੱਤੀਆਂ ਭਾਬੇ ਨੂੰ ਪਿੱਪਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲੈ ਵੀਰਨਾ।

ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ ਵਿੱਚ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ, ਹਰੀਆਂ, ਚਮਕੀਲੀਆਂ, ਕੂਲੀਆਂ ਪਲਪੀਸੀਆਂ ਅਤੇ ਟੂਸਿਆਂ ਦੀ ਫੁਟਾਂਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਰਜਾਈ ਆਪਣੀ ਨਣਦ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਪਲ ਪੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇੱਜ਼ ਆਖਦੀ ਹੈ—

ਮੇਰੀ ਨਣਦ ਚੱਲੀ ਮੁਕਲਾਵੇ,
ਪਿੱਪਲੀ ਦਾ ਪੱਤ ਬਣ ਕੇ।

ਜਿੱਥੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਪਿੱਪਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਠੰਢੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰੈਣ-ਬਸੇਰਾ ਵੀ ਪਿੱਪਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਫਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਰੀਠਿਆਂ ਕੂ ਜਿੰਡੀਆਂ ਪਪੀਸੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਛੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਪਪੀਸੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਪੰਛੀ ਜਿੱਥੇ ਵਿਠਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਿੱਪਲ ਉਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਤਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਬਨੇਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਉਗੇ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਕੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ 6000 ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਇਸ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ, ਡਾਹਣਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਫੈਲਾਅ, ਸੁੰਦਰ ਹਰੇ ਕਚੁਰ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਖੜਖੜ ਦੀ ਧੁਨ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਇੱਜ਼ ਪਰੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ—

ਵੇ ਪਿੱਪਲਾ ਤੂੰ ਆਪ ਵੱਡਾ,
ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਡਾ
ਤੇਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੇ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ।
ਵੇ ਡਾਹਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਝ
ਤੈਨੂੰ ਸਰਦਾ ਨਾਹੀ
ਤੇਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੇ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ।

ਰਸਾਇਣਕ ਪਰਖ ਵਜੋਂ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਛਿੱਲੜ ਵਿੱਚ 4 ਫੀਸਦੀ ਟੈਨਿਨ, ਪਪੀਸੀਆਂ ਵਿੱਚ 7.9 ਫੀਸਦੀ ਐਲਬੂਮਿਨ, 34.9 ਫੀਸਦੀ ਕਾਰਬੋਹਾਈਡ੍ਰੇਟਸ, 8.3 ਫੀਸਦੀ ਭਸਮ, 7.5 ਫੀਸਦੀ ਰੰਜਕਤਲ, 1.8 ਫੀਸਦੀ ਸਿਲੀਕਾ ਅਤੇ 0.69 ਫੀਸਦੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿੱਪਲ ਵਿੱਚ ਰਬੜ ਅਤੇ ਮੋਮ ਦੇ ਤੌਤ ਵੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਤਾਨ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਹਿਜ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਲੋਕੀ ਛੁੱਪੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਝਾਂ ਨਵਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਜੁੜੀਆਂ ਸੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦੇ, ਕਿੱਸੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ। ਇੱਕ ਨਵ-ਵਿਆਹੁਤਾ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਗਏ ਆਪਣੇ ਢੋਲ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਪੈਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੱਪਲ ਅੱਗੇ ਜਿਹੜੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ

ਲੋਕਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਜ਼ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ— ਪਿੱਪਲਾ ਵੇ ਮੇਰੇ ਪੇਕੇ ਪਿੰਡ ਦਿਆ, ਤੇਰੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਵਾਂ। ਢਾਬ ਤੇਰੀ ਦਾ ਗੰਧਲਾ ਪਾਣੀ, ਉੱਤੋਂ ਬੂਰ ਹਟਾਵਾਂ। ਸਭੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਹੁਰੇ ਗਈਆਂ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵਾਂ। ਚਿੱਠੀਆਂ ਬੇਰੰਗ ਭੇਜਦਾ, ਕਿਹੜੀ ਛਾਉਣੀ ਲੁਆ ਲਿਆ ਨਾਵਾਂ।

ਪੁਰਾਣੇ ਪਿੱਪਲਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਪਿੱਪਲ ਲਾਭ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਪਲ ਲਾਭ ਜੋੜ-ਦਰਦ, ਕਮਰ ਦਰਦ, ਬੈਅ ਬਾਦੀ ਦੇ ਦਰਦ, ਅਕਤੋਵਾਂ ਅਤੇ ਗਠੀਏ ਵਰਗੇ ਰੋਗਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੇ ਜਾਪੇ (ਜਣੇਪੇ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜੀਰੀ ਰਲਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਿੱਪਲ ਲਾਭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਪੇ ਦੌਰਾਨ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਨਵਾਂ ਨਹੋਆ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਵਗਦੀਆਂ ਲੋਆਂ ਅਤੇ ਵਰੁਦੀਆਂ ਗਰਮ ਪੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਬੜ੍ਹਿਆਂ 'ਤੇ ਸੱਥਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ। ਕੋਈ ਹੀਰ ਸਲੋਟੀ ਵਰਗੀ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਢੋਲ ਜਾਨੀ ਨੂੰ ਸੱਥ ਵਾਲੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੱਸ ਕੇ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਫੇਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਖਦੀ ਇੱਜ਼ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ: ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਕੋਦੀ ਤਰ ਵੇ। ਮੇਰਾ ਸਾਹਮਣੀ ਗਲੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਘਰ ਵੇ। ਪਿੱਪਲ ਨਿਸ਼ਾਨੀ, ਜੀਵੋਂਢੋਲ ਜਾਨੀ। ਸਾਡੀ ਗਲੀ ਆ ਵੇ, ਤੇਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ।

ਪਿੱਪਲ ਆਮ ਰੁੱਖਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਿੱਪਲ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਕਸੀਜਨ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਲੌਕਿਕ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਹਵਾ ਸਿਹਤ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਉਣ ਮਹਿਨੇ ਵਿੱਚ ਤੀਆਂ, ਗਿੱਪਿਆਂ, ਪੀਘਾਂ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪਿੱਪਲ ਨਾਲ ਪੀੜੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਸਾਉਣ ਮਹਿਨੇ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ ਪਿੱਪਲਾਂ ਹੇਠਾਂ ਤੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਧਮਾਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਡੀਆਂ ਨਾਲ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਂਤ-ਸੁਭਾਂਤੀਆਂ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪਾਈਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੇ ਡਾਹਣਿਆਂ ਨਾਲ ਪਾਈਆਂ ਪੀਘਾਂ ਜਿਦ-ਜਿਦ ਕੇ ਅਸਮਾਨੀ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ— ਰਲ ਆਉ ਸਈਓ ਨੀ, ਸੱਭੇ ਤੀਆਂ ਖੇਡਣ ਜਾਈਏ। ਹੁਣ ਆ ਗਿਆ ਸਾਵਣ ਨੀ, ਪੀਘਾਂ ਪਿੱਪਲੀ ਜਾ ਕੇ ਪਾਈਏ।

ਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਸੱਗੀ ਫੁੱਲ, ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੂੜਾ ਜਾਂ ਵੰਗਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਝਾਂਜਰਾਂ ਜਾਂ ਪੰਜੇਬਾਂ ਪਾ ਕੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲਿੱਪ ਅਤੇ ਡੋਰੀਏ ਸਜਾ, ਪਹਿਨ ਪੱਚਰ ਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋਹਣੇ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਵੰਨ-

ਸੁਵੰਨੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਝੁਮਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਸੁਹੱਪਣ, ਰੰਗ ਰੂਪ, ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿੱਪਲ ਵੀ ਆਪਣੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝਦਾ ਹੈ— ਬੜ੍ਹਿਆਂ ਬਾਝ ਨਾ ਸੌਹਦੇ ਪਿੱਪਲ, ਫੁੱਲਾਂ ਬਾਝ ਫਲਾਹੀਆਂ। ਹੰਸਾਂ ਨਾਲ ਹਮੇਲਾਂ ਸੌਹਦੀਆਂ, ਬੰਦਾਂ ਨਾਲ ਗਜ਼ਰਾਈਆਂ ਧੰਨ ਭਾਗ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਪਿੱਪਲ, ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਪੀਘਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ। ਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ, ਪੀਘਾਂ ਅਸਮਾਨ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ।

ਜਦੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਪੈਕਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਤੀਆਂ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ, ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ, ਮਾਪਿਆਂ, ਪਿੱਪਲਾਂ 'ਤੇ ਪਾਈਆਂ ਪੀਘਾਂ ਅਤੇ ਬੀੜੇ ਚੁੱਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਮਸਤੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਸਤਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਡ ਕੇ ਪੈਕੇ ਪਿੰਡ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣ। ਉਹ ਖੁਦ ਜਣ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਬਨੇਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੋਰਾਂ, ਤਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਿੱਪਲਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ—

ਉੜੀ ਵੇ ਤਿੱਤਰ, ਉੜੀ ਵੇ ਮੋਰਾ, ਉੜੀ ਵੇ ਕਾਲਿਆ ਕਾਵਾਂ। ਪਹਿਲਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ, ਦੁਜਾ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ। ਤੀਜਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮੇਰੇ ਪਿੱਪਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਪੀਘਾਂ ਪਾਵਾਂ। ਚੌਥਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਜਾਵਾਂ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਮ ਆਦਮੀ ਹੀ ਕਰਦੇ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਦੁਰ-ਦੁਰੇਡੇ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਜਵਾਨ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਲ ਛਿਮਾਰੀ ਹੀ ਘਰ ਮੁੜਦੇ ਅਤੇ ਨਵ-ਵਿਆਹੁਤਾ ਲਈ ਏਨਾ ਲੰਮਾ ਵਿਛੋੜਾ ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ।

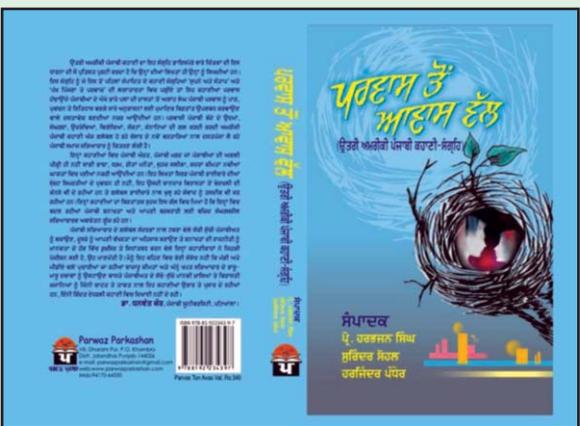
ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਬਹਾਰਾਂ, ਮੀਂਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਵਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵੀ ਔਸੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਰਾਹ ਉਡੀਕਦੀ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਸੁਹਾਗਣ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਪੱਤਝੜ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਪਾ ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ— ਕਾਹਨੂੰ ਵੇ ਪਿੱਪਲਾ ਖੜਖੜ ਲਾਈ ਆ, ਵੇਖ ਛਹਾਟੇ ਸਾਉਣ ਦੇ। ਅਜੇ ਜਵਾਨੀ ਓਦਰੀ ਓਦਰੀ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਘਰ ਆਉਣ ਦੇ।

ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਆਵਾਸ ਵੱਲ' ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਅਤੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਪੰਧੋਚ ਦੇ ਅਣਥੱਕ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਆਵਾਸ ਵੱਲ' ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਚੀਆਂ ਗਿਆਰਾਂ-ਗਿਆਰਾਂ ਅਣ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਰਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ, ਸ਼ੀਸ਼ੇ

(ਅਮਰਜੀਤ ਚਾਹਲ), ਵਿਆਹ (ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸੇਖਾ), ਹਾਦਸਾ (ਮਿੰਨੀ ਗਰੇਵਾਲ), ਸੱਪ ਤੇ ਨਿਉਲਾ (ਕੁਲਜੀਤ ਮਾਨ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਾਨ), ਭਿੰਡੀਆਂ ਤਰੀ ਵਾਲੀਆਂ (ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ), ਮੇਰਾ ਟਰੱਕ (ਬਰਜਿੰਦਰ ਵਿੱਲੋ), ਮੈਨੂੰ ਬੀਬਾ ਕਬੂਤਰ ਚਾਹੀਦਾ (ਕਰਮਜੀਤ ਘੁੰਮਣ), ਪਾਰਲੋ ਪੁਲ (ਸੁਰਜੀਤ), ਬੱਸ! ਹੋਰ ਨੂੰ! (ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੋੜਾ), ਸੁਰਖਰੂ (ਮੇਜਰ ਮਾਂਗਟ) ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉੱਪਰ

ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਝਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ 'ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਆਵਾਸ ਵੱਲ: ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਰਜਨੀਸ਼ ਬਰਾਦਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠਕ ਲਈ ਅਣਮੁੱਲਾ ਤੌਹਫਾ ਹੈ।

ਹਾਕਮਾਂ ਉਤੇ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਦੇਸ਼

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ- ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਖੂਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਲਈ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਬਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਸੂਸੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਬਕਾ ਜਾਸੂਸ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਗੌਰ ਸਾਗਰ ਭਾਸਕਰ, ਜਾਸੂਸ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਚਨ ਲਾਲ ਅਤੇ ਕਰਾਮਤ ਰਾਹੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਬਕਾ ਜਾਸੂਸਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੂਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਰਾਅ ਵੱਲੋਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਸੂਸੀ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਗੌਰਵ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ 17 ਵਾਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਖੂਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਖਾਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੇਖੇ ਲਾਈ ਤੇ ਬੇਗ਼ਾਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਕੈਦ ਕੱਟੀ ਪਰ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਬਜੀਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਿੱਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਮੱਦਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਠੋਕਰਾਂ ਹੀ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਕਰਾਮਤ ਰਾਹੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਦੇ ਖੂਫੀਆ ਵਿੰਗ ਨੇ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦਿਆਂ ਫਤ ਲਿਆ। ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖੂਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਨੇ 1983 ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ, 1986 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ। ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ

1988 ਵਿੱਚ ਫਤਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫੌਜ ਨੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਤਸੱਦਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫੇਰ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਲ 1995 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਤਨ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਪੱਲੇ ਕੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਬਿਆ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਮੌਤ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਖ਼ੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਸੂਸੀ ਕੀਤੀ।

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਈਬੀ ਨੇ 1970 ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਤੇ 260 ਰੁਪਏ ਮਾਸਕ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਲਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਅ ਵੱਲੋਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ 17 ਸਾਲ ਕੈਦ ਕੱਟੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਬਕਾ ਜਾਸੂਸਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਤੱਕ ਤਾਂ ਖੂਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮਨੀ ਆਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਪੈਸੇ ਭੇਜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਫਿਰ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਜਾਸੂਸ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਪਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਠੋਸ ਨੀਤੀ ਬਣੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਰਬਜੀਤ ਦੇ ਸਾਥੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਿੰਜ ਰਹੀਏ ਤਣਾਅ-ਮੁਕਤ?

ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਹਿਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਬਸ ਇਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਸੋਚੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਨੀਂਦ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਓ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੰਢਾ ਸਕੀਏ। ਆਪ ਖੁਸ਼ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਕਾਈਏ। ਤਨਾਅ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਨੁਕਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:

-ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹੋ। ਜੇਕਰ ਦੁੱਖ ਆ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਚਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਓ। ਉਸ ਦੁੱਖ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੋ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗਾ।
 -ਕੋਈ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਦੋਸਤ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਹੌਲਾ ਕਰ ਸਕੋ ਤੇ ਯੋਗ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਵੀ ਲੈ ਸਕੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੇਲੋੜੇ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਦੋਸਤ ਦੀ ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਕਰੋ।
 - ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ੌਕ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਰੂਹ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਗੀ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਘਟੇਗਾ।
 - ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਹਰਾਓ ਅਤੇ ਸੁਕਰਾਨਾ ਕਰੋ।
 - ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖੋ। ਈਰਖਾ, ਸਾਝਾ, ਹਉਮੈ ਵਰਗੇ ਰੋਗ ਸਹੋਤ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਪਲ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੋ।
 - ਸਵੇਰੇ ਉਠਦੇ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਵਧੀਆ ਲੰਘੇਗਾ।
 - ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਬਣਾਓ। ਹਰ ਬੰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਗਿਆਈ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।
 - ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮਿਲੋ। ਜੇਕਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੱਸ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਓ, ਦਿਮਾਗ ਹਲਕਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ।
 - ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰੋ, ਦਿਨ ਭਰ ਦੀ ਬਕਾਵਟ ਉੱਤਰ ਜਾਵੇਗੀ।
 - ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਇੱਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਯਾਦਦਾਸਤ ਵਿੱਚੋਂ ਫਾਲਤੂ ਵਿਚਾਰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਚੰਗੇ ਵਿਚਾਰ ਭਰੋ। ਦਿਮਾਗ ਹਲਕਾ ਹੋ ਕੇ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤਣਾਅ-ਮੁਕਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋਗੇ।
 - ਸਵੇਰੇ ਯੋਗਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨੌਕ ਰਾਹੀਂ ਲੰਬਾ ਸਾਹ ਭਰ ਕੇ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਕੱਢੋ। ਤਣਾਅ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਵਧੀਆ ਕਸਰਤ ਹੈ।
 - ਸਵੇਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਤਰੋਤਾਜ਼ਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 -ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਤਣਾਅ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਵ ਆਸਣ ਵਿੱਚ ਪਿੱਠ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਕੇ ਲੇਟ ਜਾਓ ਅਤੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਵਾਰ ਲੰਬੇ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਪੇਟ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤਣਾਅ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਓਗੇ।
 -ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਬੈਠੋ। ਉਠ ਕੇ ਵਿੱਚ-ਵਿੱਚ ਬ੍ਰੇਕ ਲੈਂਦੇ ਰਹੋ। ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਥੱਕ ਜਾਣ ਤਾਂ ਦੋ ਮਿੰਟ ਲਈ ਹਥੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਪਲਕਾਂ ਬੰਦ ਕਰੋ ਤੇ ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖੋਲ੍ਹੋ।
 -ਹਾਸਾ, ਤਣਾਅ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਬੈਠ ਕੇ ਕੋਈ ਚੁਟਕਲਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹਾਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੰਗੀਤ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ। ਤਣਾਅ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਗਾਣੇ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਣਾਅ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਓਗੇ।
 -ਆਪਣੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚੋਂ ਕਦੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।
 -ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਕਿ ਬੁਢਾਪੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦਾ ਵਕਤ ਹੀ ਨਾ ਬਚੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਢਲੀ ਸ਼ਾਮ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 - ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖ ਕੇ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਬੋਝ ਨਾ ਪਾਓ। ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲਵੋ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਹੌਲਾ ਕਰ ਲਵੋ।
 - ਘਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਅਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖੋ। ਘਰ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਸਿਰ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਬੋਝ ਨਾ ਪਵੇ। ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਸੋਚੋ, ਮੰਜ਼ਿਲ ਆਪੇ ਦਿਸ ਪਏਗੀ।
 - ਤਣਾਅ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਾਥ ਮਾਣੋ। ਉਸਦੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਤਣਾਅ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।
 - ਤਣਾਅ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਚਾਹ ਜਾਂ ਕੋਫੀ ਹੀ ਪੀਓ।
 - ਦਿਖਾਵੇ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਚਾਦਰ ਦੇਖ ਕੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰੋ, ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਤਣਾਅ-ਮੁਕਤ ਰਹੋਗੇ।
 - ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੋ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ।
 - ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਸਿਹਤ ਦਾ ਰਾਜ, ਚੰਗਾ ਨਾਸ਼ਤਾ

ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ:

-ਆਪਣੀ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਭਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਚੱਲੇਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਰ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾ ਵੱਧ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।
 -ਕੈਲੋਰੀਜ਼ ਚੈੱਕ ਕਰਵਾਓ ਅਤੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਲੋੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ?
 -ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਚੈੱਕ ਕਰਵਾਓ ਅਤੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਇਹ ਵੱਧ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਓ।

ਇਹ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਜੇਕਰ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇਹ ਦਿੱਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਚੈੱਕਅਪ ਦੁਬਾਰਾ ਕਰਵਾਉਣੇ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇੱਕ 30 ਤੋਂ 35 ਸਾਲ ਦੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੈਲੋਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਹਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਗਰ ਦਾ ਚੈੱਕਅਪ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੀ.ਪੀ. ਹਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੈੱਕ ਕਰਵਾਓ। 40 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਮਰ ਦੇ ਜਾਣੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੈਸਟ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੋਰ ਜਲਦੀ ਕਰਵਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲੋ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਟੈਸਟ ਨਾਰਮਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਇੱਕ ਆਪਣੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ 'ਤੇ।

ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਸਾਡਾ ਖਾਣਾ?
 ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ। ਨਾਸ਼ਤਾ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਨਵਾਬਾਂ ਵਰਗਾ ਕਰੋ, ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਭੋਜਨ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਭੋਜਨ ਇੱਕ ਭਿਖਾਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਭਾਵ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਪੇਟ, ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਹਲਕੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਭੋਜਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਲਕਾ-ਫੁਲਕਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਇਹ ਆਸਾਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਰ ਸਕਣਾ ਓਨਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨੋਂ ਸਮੇਂ ਭਰ ਪੇਟ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਬ੍ਰੇਕਫਾਸਟ?
 ਬ੍ਰੇਕਫਾਸਟ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 10-12 ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ 10-12 ਘੰਟੇ ਦਾ ਵਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕੰਮ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਕਾਵਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੜਕੇ ਸਾਰ ਉਠਦੇ ਹੋਏ ਚੱਕਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਕਰਕੇ ਖਾਲੀ ਪੇਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕਦਮ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਪੈਰ ਹੇਠਾਂ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਕਦੋਂ ਕਰੀਏ ਨਾਸ਼ਤਾ?
 - ਸਵੇਰੇ ਉਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰੋ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਡੇਢ ਤੋਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
 -ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਪੌਣੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਸ਼ਤੇ ਦੇ ਕੁਝ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਅ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:
 ਕਣਕ ਦੇ ਆਟੇ ਨਾਲ ਸੋਇਆਬੀਨ, ਰਾਗੀ ਜਾਂ ਜੌਂ ਦਾ ਆਟਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਰੋਟੀਆਂ ਬਣਾਓ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਾਲ ਜਾਂ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰ ਲਵੋ। ਪਰਾਂਠਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਲਕਾ ਘਿਓ ਲਗਾਓ। ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਅਣਚੋਪੜੀ ਰੋਟੀ ਵਧੀਆ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚਟਨੀ ਅਤੇ ਲੱਸੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਲੱਸੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁੱਧ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਦੁੱਧ ਬਿਲਕੁਲ ਫੈਟ ਫਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਟੌਡ ਦੁੱਧ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 -ਬਾਜਰਾ, ਜੌਂ, ਚੁਲਾਈ ਜਾਂ ਕਣਕ ਦਾ ਦਲੀਆ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਨਮਕੀਨ ਦਲੀਆ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
 -ਸੈਂਡਵਿਚ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਲਟੀਗ੍ਰੇਨ ਬ੍ਰੈੱਡ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕਣਕ ਜਾਂ ਮਲਟੀਗ੍ਰੇਨ ਬ੍ਰੈੱਡ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ੀ ਸਬਜ਼ੀ ਜਾਂ ਪਨੀਰ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਸੈਂਡਵਿਚ ਵਧੀਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 -ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਵੇਸਟ ਜਾਂ ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਦਾਲ ਦਾ ਚੀਲਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਚੀਲੇ ਉੱਜਤੇ ਘਿਓ ਬਹੁਤ ਹਲਕਾ ਲਗਾਓ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਹੀ ਜਾਂ ਲੱਸੀ ਵਰਤ ਕੇ ਵੇਖੋ। ਭਾਵੇਂ ਅੰਕੁਰਿਤ ਅਨਾਜ ਭਾਰਤੀ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅੰਕੁਰਿਤ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਚਾਣ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਪ੍ਰਾਉਟਸ ਨੂੰ ਮਲਟੀਗ੍ਰੇਨ ਜਾਂ ਹੋਲ ਵੀਟ ਬ੍ਰੈੱਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਰ ਕੇ ਸੈਂਡਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 -ਪੋਪਾ ਜਾਂ ਉਪਮਾ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮਿਲਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੱਸੀ ਜਾਂ ਦਹੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 ਕੀ ਨਾ ਖਾਓ ?
 -ਨਾਸ਼ਤੇ ਨਾਲ ਚਾਹ ਨਾ ਪੀਓ। ਜੇਕਰ ਪੀਣੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਸ਼ਤੇ ਦੇ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਲੈ ਲਵੋ। ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਹ ਦੇ ਕੱਪ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਲਵੋ।
 - ਤੁਹਾਡੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਲੋਜੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰੋ।

ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦੇ ਢੰਗ

* ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਖੁਬ ਪਾਣੀ ਪੀਓ ਪਰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਪੀਓ। ਸਵੇਰੇ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਇੱਕ ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੀਓ।
 * ਲੂ ਚੱਲਣ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੰਨ ਢਕ ਕੇ ਰੱਖੋ।
 * ਲੂਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਲੂਣ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖਾਓ।
 * ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੱਸੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟਦਾ ਹੈ।
 * ਮਿਰਚ-ਮਸਾਲੇ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣਾ।
 * ਪੁੜੀਆਂ, ਸਮੇਸੇ, ਪਕੌੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਤਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਰਮੀ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਲਿਆਂ ਹੋਇਆ ਭੋਜਨ ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਨਾ ਕਰੋ।
 * ਗਰਮੀ 'ਚ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਭੋਜਨ ਘੱਟ ਕਰੋ।
 * ਹਰੇ ਪੁਦੀਨੇ ਦੀ ਚਟਨੀ ਲੂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ।
 * ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹਾਓ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ 'ਚ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 3 ਵਾਰ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 * ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਲਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 4-5 ਵਾਰ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਵੋ।
 * ਹਦਵਾਣਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਘੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਹੈ।

* ਹਲਕੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਓ। ਸੂਤੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਘੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
 * ਪੁੰਗਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅਨਾਜ ਖਾਣ ਨਾਲ ਵਿਟਾਮਿਨ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਤਾਕਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਵੀ ਘੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ 3 ਵਾਰ ਲਵੋ।
 * ਅੰਬ ਦਾ ਰਾਇਤਾ, ਸ਼ਿਕੰਜਵੀ, ਫੋਲੇ, ਜੌਂ ਦਾ ਸੱਤੂ, ਬੇਲ ਦਾ ਸਰਬਤ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।
 * ਕੱਚਾ ਸਲਾਦ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਕੱਚਾ ਸਲਾਦ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤਰ, ਖੀਰਾ, ਚੁਕੰਦਰ, ਟਮਾਟਰ, ਧਨੀਆ, ਬੰਦ-ਗੋਭੀ ਤੇ ਪਾਲਕ ਦੇ ਕੱਚੇ ਪੱਤੇ ਆਦਿ।

-ਗੁਰਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ

Cosmetic & Family Dentistry
Charanjit Singh Uppal,
 D.D.S.

510-786-1780

Discount For Senior
 Citizens And Cash Patients

- Laser Treatment
- Lumineers/Veneers
- Dentures & Partials
- Root Canals
- Bad Breath
- Cosmetic Dentistry
- Crowns & Bridges
- Tooth Extraction
- Gum Treatment

**Strictly Maintained
 Sterilization Standards
 Most Insurance
 Plans Accepted**

Free Teeth Whitening
 with paid Exam
 M-Ray & Cleaning
 Your Insurance Usually
 Covers this Services

**Not Valid with any
 others Offer**

ਦੰਦਾ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਸਫਾਈ ਸਮੇਤ ਪੇਡ ਐਗਜ਼ਾਮ, ਐਮ-ਰੇ ਅਤੇ
 ਸਫਾਈ। ਤੁਹਾਡੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਵਰ ਹੈ।

INVISALIGN
 Upto \$ 2300 Off

Call for Details
**Straighten Teeth
 Without Wires**

www.uppal dental.com

**1191 W Tennyson Rd.,
 Suite 4, Hayward, CA
 510-786-1780**

**1750 CLEAR LAKE AVE
 MILPITAS, CA 95095
 408-942-4400**

Bhogal Dental Group

Dr. Raja Bhogal

- Laser Treatment
- Lumineers/Veneers
- Dentures & Partials
- Root Canals
- Bad Breath
- Cosmetic Dentistry
- Crowns & Bridges
- Tooth Extraction
- Gum Treatment

**37070 Newark Blvd, Suite C
 Newark, CA 94560**

510-797-2840
drroja@rbhogaldds.com

TRAVEL FOR LESS INC.

INDIA | PAKISTAN | EUROPE

ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇੰਡਿਆ ਜਾਣ ਲਈ ਸਸਤੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ
 ਲੈਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋ ਤਾਂ ਟਿਕਟ ਖੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
 ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਾਨੂੰ ਜਰੂਰ ਕਾਲ ਕਰੋ।

CST NO : 2031914-40

Fremont Office

Travel For Less Inc
 39200-State Street,
 Fremont CA-94538
510.791.3300

San Jose Office

Travel For Less Inc
 2850 Quimby Rd, Suite 150
 Sanjose Ca 95148
408.791.2600

**BUY TRAVEL TICKETS
 AT WHOLESALE PRICE**

**Open 7 days
 a week**

Still searching seats for
**December travel to
 INDIA**
 Call us for special fares

**3RD TIME
 IN A ROW
 2011
 BEST OF
 FREMONT
 AWARD**

Serving the Bay Area Since 1996

Fax: 510.791.3361 | Email: info@letsflyhome.com

www.letsflyhome.com

- 510.791.3300 (Fremont)
- 408.791.2600 (San Jose)
- 916.419.4323 (Sacramento)
- 559.892.0009 (Fresno)
- 661.829.4467 (Bakersfield)